

Zgromadzenie Ogólne

dystr: ogól.,
18 lipca 2012 r.
wersja oryginalna:
język angielski
(tłumaczenie:
Ośrodek Informacji
ONZ w Warszawie)

Rada Praw Człowieka

Sesja dwudziesta pierwsza

Punkt porządku sesji: 3

Promocja i ochrona wszystkich praw człowieka: osobistych,
politycznych, ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych,
w tym prawa do zdrowego środowiska.

**Ostateczna wersja Wytycznych w Sprawie
Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka,
przedłożonych przez Specjalnego Sprawozdawcę
ds. Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka,
Magdalenę Sepúlveda Carmona* .**

Streszczenie

Dokument ten, przedłożony zgodnie z rezolucją 15/19 Rady Praw Człowieka, przedstawia ostateczną wersję Wytycznych w sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka, przygotowanych przez Specjalnego Sprawozdawcę w wyniku przeprowadzenia konsultacji z Państwami oraz innymi zainteresowanymi stronami, po tym jak w 2001 roku rozpoczęto proces formułowania wytycznych, o których mowa. Aneks I jest poświęcony analizie tego procesu, natomiast Aneks II zawiera listę stosownych rezolucji i dokumentów.

* Aneksy do przedstawionego tu sprawozdania dystrybuuje się w postaci takiej, w jakiej je otrzymano, w języku, w jakim zostały one przedłożone.

Spis treści	Paragrafy	Strona
I. Przedmowa.....	1-10	4
II. Cele.....	11-13	5
III. Zasady naczeln.....	14-47	6
A. Godność, powszechność, niepodzielność, wzajemne powiązanie i zależność wszystkich praw.....	15-17	6
B. Równe uprawnienia w zakresie wszystkich praw człowieka dla osób żyjących w skrajnym ubóstwie.....	18-22	6
C. Równość mężczyzn i kobiet.....	23-31	7
D. Prawa dziecka.....	32-35	8
E. Podmiotowość prawna i niezależność osobista osób żyjących w skrajnym ubóstwie.....	36	8
F. Uczestnictwo i wzmocnienie pozycji.....	37-41	8
G. Transparentność i dostęp do informacji.....	42-44	9
H. Odpowiedzialność.....	45-47	9
IV. Wymogi dotyczące realizacji.....	48-61	10
A. Państwa powinny przyjąć wszechstronną strategię narodową w celu zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego.....	50	10
B. Państwa powinny przyznać należny priorytet polityce publicznej na rzecz osób żyjących w skrajnym ubóstwie.....	51-55	10
C. Obowiązkiem państw jest dążyć do tego, aby wszelkie udogodnienia, środki oraz usługi umożliwiające korzystanie z praw człowieka stały się dostępne, osiągalne, możliwe do zastosowania, były stosunkowo niedrogie i dobrej jakości.....	56-60	11
D. Państwa powinny zapewnić polityki.....	61	11
V. Prawa szczególne.....	62-90	12
A. Prawo do życia i nietykalności osobistej.....	63-64	12
B. Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego.....	65-66	12
C. Prawo do równej ochrony prawnej, dostęp do sądu, prawo do skutecznych środków odwoławczych.....	67-68	13
D. Prawo do uznania za osobę wobec prawa.....	69-70	14
E. Prawo do prywatności i ochrony życia domowego i rodzinnego.....	71-72	14
F. Prawo do odpowiedniego standardu życia.....	73-74	15
G. Prawo do odpowiedniej żywności i żywienia.....	75-76	16
H. Prawo do wody i odpowiednich warunków sanitarnych.....	77-78	17
I. Prawo do odpowiednich warunków mieszkaniowych, bezpieczeństwa posiadania, zakaz przymusowej eksmisji.....	79-80	17
J. Prawo do możliwie najwyższego standardu zdrowia fizycznego i psychicznego.....	81-82	18
K. Prawo do pracy i prawa w miejscu zatrudnienia.....	83-84	19

L.	Prawo do bezpieczeństwa socjalnego.....	85- 86	20
M.	Prawo do edukacji.....	87-88	21
N.	Prawo do udziału w życiu kulturalnym oraz do korzystania z osiągnięć postępu naukowego i wynikających stąd udogodnień.....	89- 90	21
VI.	Zobowiązania dotyczące pomocy i współpracy międzynarodowej.....	91-98	22
VII.	Rola aktorów pozapaństwowych, w tym przedsiębiorstw.....	99-102	23
VIII.	Realizacja i monitoring.....	103-107	24
IX.	Interpretacja.....	108	24

Aneksy:

I.	Historyczny przegląd Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka.....		25
II.	Lista odpowiednich rezolucji i dokumentów.....		29

I. Przedmowa

1. To, że w świecie, który osiągnął bezprecedensowo wysoki poziom rozwoju gospodarczego, technicznego i finansowego, miliony ludzi żyją w skrajnym ubóstwie, budzi oburzenie. Niniejsze Wytyczne są wynikiem zgody co do tego, że zwalczanie skrajnej biedy pozostaje nie tylko imperatywem moralnym, ale również nakazem prawnym wynikającym z obowiązujących międzynarodowych przepisów praw człowieka. W tych warunkach normy i zasady prawa dotyczące praw człowieka powinny odgrywać zasadniczą rolę w walce z ubóstwem, określając założenia polityki społecznej mającej na celu poprawę losu osób żyjących w ubóstwie.

2. Ubóstwo nie jest wyłącznie problemem ekonomicznym; jest raczej zjawiskiem wielowymiarowym, wskazującym nie tylko na brak dochodów, ale również na brak podstawowych możliwości prowadzenia życia w godziwych warunkach. Komitet Praw Ekonomicznych, Socjalnych i Kulturalnych uznał w 2001 roku, że ubóstwo to „stan kondycji człowieka, w którym jest on w sposób ciągły lub chroniczny pozbawiony środków, możliwości, wyboru, bezpieczeństwa lub sił niezbędnych do zapewnienia sobie odpowiedniego standardu życia oraz możliwości korzystania z innych praw osobistych, kulturalnych, ekonomicznych, politycznych i socjalnych” (E/C.12/2001/10, par. 8). Z kolei skrajne ubóstwo zostało zdefiniowane jako „ubóstwo wynikające z niskich dochodów, niedostatecznego rozwoju osobistego oraz wykluczenia społecznego” (A/HRC/7/15, par. 13), w sytuacji kiedy długotrwały brak poczucia bezpieczeństwa wpływa równocześnie na inne aspekty życia ludzi, poważnie ograniczając ich możliwości korzystania z praw, o których mowa, bądź też zmniejszając ich szanse odzyskania tych możliwości w dającej się przewidzieć przyszłości (patrz E/CN.4/Sub.2/1996/13).

3. Bieda pozostaje palącym problemem dotyczącym praw człowieka. Jest ona zarówno przyczyną, jak i konsekwencją naruszania tych praw, a także okolicznością prowadzącą do innych naruszeń. Skrajne ubóstwo staje się nie tylko przesłanką spotęgowanego łamania praw osobistych, politycznych, ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych; z doświadczeń osób żyjących w biedzie wynika na ogół, że osobom tym odmawia się godności i równości.

4. Dążąc do korzystania z dostępnych i przysługujących im praw, osoby żyjące w ubóstwie napotykają na bardzo poważne przeszkody: fizyczne, ekonomiczne, kulturalne i społeczne. Z tego powodu stykają się one z wieloma utrudnieniami, powiązаныmi ze sobą i wzajemnie się wzmacniającymi, takimi jak niebezpieczne warunki pracy, niedające poczucia bezpieczeństwa warunki mieszkaniowe, brak wartościowej żywności, nierówność wobec prawa, brak możliwości oddziaływania politycznego oraz ograniczony dostęp do służby zdrowia. Wszystko to uniemożliwia im realizację swych praw i utrwała ich biedę. Osoby doświadczające skrajnego ubóstwa żyją w zamkniętym kręgu bezsilności, stygmatyzacji, dyskryminacji, wykluczenia i materialnej nędzy, przy czym wszystkie te czynniki wzmacniają się nawzajem.

5. Skrajne ubóstwo nie jest czymś nieuniknionym. Jest ono, przynajmniej częściowo, czymś stworzonym, utrzymywanym i utrwalanym przez działania i zaniechania Państw oraz innych uczestników procesów ekonomicznych. W przeszłości polityka społeczna często nie docierała do ludzi żyjących w skrajnym ubóstwie, czego skutkiem okazywało się przekazywanie biedy z pokolenia na pokolenie. Nierówności strukturalne i systemowe – społeczne, polityczne, ekonomiczne i kulturalne – często pozostają anonimowe, i dlatego przyczyniają się do postępu ubóstwa. Brak spójnej polityki na poziomie krajowym i międzynarodowym często podważa wiarygodność deklarowanego przekonania o konieczności zwalczania ubóstwa albo wręcz mu zaprzecza.

6. To, że skrajne ubóstwo nie jest nieuniknione, oznacza, iż istnieją środki prowadzące do jego likwidacji. Podejście zakładające szacunek dla praw człowieka stwarza warunki ramowe prowadzące w dłuższej perspektywie do wykorzenienia biedy w wyniku uznania osób żyjących w skrajnym ubóstwie za posiadaczy określonych praw, zdolnych do dokonywania zmian.

7. Podejście zakładające szacunek dla praw człowieka uznaje godność i podmiotowość osób żyjących w ubóstwie oraz stwarza warunki umożliwiające im uczestniczenie w życiu publicznym w sposób znaczący i skuteczny, uwzględniający ich udział w opracowywaniu założeń polityki społecznej. Gwarancją przestrzegania praw, o których mowa, jest możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności osób i instytucji powołanych do ochrony tych praw. Zgodnie z normami zawartymi w międzynarodowych dokumentach

praw człowieka Państwa powinny wziąć pod uwagę swoje wynikające stąd zobowiązania przy opracowywaniu założeń polityki dotyczącej osób żyjących w biedzie oraz przy wprowadzaniu tej polityki w życie.

8. Mimo iż osób żyjących w skrajnym ubóstwie nie można potraktować po prostu jako jednej z grup umieszczonych na liście grup szczególnie narażonych, należy pamiętać, że dyskryminacja i wykluczenie należą do najczęstszych przyczyn i skutków biedy. Osoby żyjące w ubóstwie często doświadczają krzywd i doświadczają dyskryminacji ze względu na rasę, płeć, wiek, pochodzenie etniczne, religię, język bądź też ze względu na inne czynniki. Kobiety często napotykają na większe trudności niż mężczyźni przy ubieganiu się o określone dochody, dobra czy usługi; są też szczególnie narażone na skrajne ubóstwo, podobnie jak inne grupy, takie jak dzieci, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnością, imigranci, uchodźcy, osoby ubiegające się o azyl, przesiedleńcy, mniejszości, osoby z HIV/AIDS oraz ludy tubylcze.

9. Mimo iż Państwa są odpowiedzialne za wprowadzanie w życie praw człowieka, inne podmioty, w tym organizacje międzynarodowe, krajowe instytucje praw człowieka, organizacje społeczeństwa obywatelskiego, przedsiębiorstwa, mają również zobowiązania związane z prawami osób żyjących w ubóstwie. Państwa muszą tworzyć środowisko troskliwie wspierające i promujące rozwój możliwości poszczególnych osób, organizacji społecznościowych, ruchów społecznych oraz innych organizacji pozarządowych – w celu zwalczania ubóstwa oraz wzmocnienia pozycji osób dotkniętych biedą, tak aby były one w stanie walczyć o swoje prawa.

10. Państwa, w których funkcjonują prawa i instytucje pozwalające włączyć do życia publicznego osoby żyjące w skrajnym ubóstwie, skorzystają na zaangażowaniu społecznym i współdziałaniu całej ludności. Skorzysta na tym również społeczność międzynarodowa, gdyż dzięki temu zwiększy się liczba Państw zdolnych do prowadzenia spójnej polityki społecznej, zapewniających wzrost poziomu życia najbardziej potrzebującym warstwom ludności, będących przy tym w stanie wzmocnić pozycję osób żyjących w ubóstwie oraz objąć je systemem praw i obowiązków.

II. Cele

11. W wyniku wieloletnich konsultacji z Państwami i innymi partnerami, w tym z osobami żyjącymi w biedzie (patrz aneks I), uznano, że głównym celem Wytycznych jest dostarczenie wskazówek dotyczących tego, jak wykorzystać standardy praw człowieka w dążeniu do zwalczania ubóstwa. Wytyczne zostały więc pomyślane jako podstawa opracowania i realizacji projektów mających na celu ograniczenie i eliminację ubóstwa, a także jako instrukcja na temat tego, jak we wszystkich obszarach polityki społecznej szanować, chronić i wdrażać w życie prawa osób dotkniętych skrajnym ubóstwem. Oparte na uzgodnionych przez społeczność międzynarodową normach i zasadach praw człowieka, Wytyczne odwołują się do międzynarodowych instrumentów i porozumień, takich jak Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Socjalnych i Kulturalnych, Międzynarodowy Pakt Praw Osobistych i Politycznych, Międzynarodowa Konwencja w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej, Konwencja w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet, Konwencja o Prawach Dziecka, Konwencja o Prawach Osób z Niepełnosprawnością – oraz do ogólnych komentarzy i zaleceń organów traktatowych Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wytyczne wskazują, jak stosować w praktyce zobowiązania dotyczące praw człowieka przy podejmowaniu decyzji na poziomie krajowym i międzynarodowym, w tym decyzji dotyczących międzynarodowej pomocy i współdziałania. Tak więc wprowadzanie w życie Wytycznych powinno być oceniane w kontekście aktualnych zobowiązań Państw wynikających z prawa międzynarodowego.

12. Wytyczne mają zasięg globalny. Powinny znaleźć zastosowanie we wszystkich krajach i regionach na każdym etapie rozwoju gospodarczego, przy należytych uwzględnieniu specyfiki konkretnych krajów. Odwołują się do relatywnego i wielowymiarowego sposobu postrzegania biedy, zgodnie z którym wzmocnienie pozycji osób żyjących w ubóstwie powinno być zarówno środkiem realizacji praw biednych, jak również celem samym w sobie.

13. Osoby żyjące w ubóstwie mają rozmaite doświadczenia oraz potrzeby i stykają się z różnymi poziomami ubóstwa, zarówno pod względem jego stopnia, jak i czasu trwania. Wprowadź wszystkie te

osoby powinny zostać objęte polityką społeczną opartą na prawach człowieka, jednak Wytyczne dotyczą przede wszystkim tych z nich, które doświadczają, w określonych warunkach, największego stopnia ubóstwa.¹ Osoby żyjące w skrajnym ubóstwie są objęte szczególną troską, dlatego że ich marginalizacja, wykluczenie i stygmatyzacja oznaczają często, iż określona polityka społeczna i usługi praktycznie do nich nie docierają. Przeszkody, niepewność i czynniki strukturalne często uniemożliwiają im dochodzenie swoich praw oraz realizowanie swego potencjału na własną rękę; osoby te potrzebują aktywnego wsparcia ze strony Państwa i innych uczestników życia społecznego.

III. Zasady naczelne

14. Poniższe zasady są niezbędnymi atrybutami podejścia opartego na poszanowaniu praw człowieka. Muszą one stać się podstawą opracowania i realizacji wszelkiego rodzaju polityki publicznej dotyczącej ograniczania ubóstwa oraz wpływającej na życie osób dotkniętych biedą.

A. Godność, powszechność, niepodzielność, wzajemne powiązanie i wzajemna zależność praw człowieka

15. Godność człowieka jest fundamentem praw człowieka. Jest ona nierozłącznie związana z zasadami równości i niedyskryminacji. Szacunek dla przyrodzonej godności osób żyjących w ubóstwie musi leżeć u podstaw wszelkich działań publicznych. Instytucje państwowe oraz osoby prywatne są zobowiązane do poszanowania godności wszystkich osób, nie wolno im godzić się na stygmatyzację i uprzedzenia, muszą one akceptować i wspierać wysiłki osób żyjących w biedzie zmierzające do poprawy ich losu.

16. Skrajne ubóstwo jasno dowodzi tego, że prawa człowieka są nierozdzielne, wzajemnie ze sobą powiązane i wzajemnie od siebie zależne, o czym świadczy to, iż osoby dotknięte biedą muszą na co dzień stawiać czoła naruszeniom ich praw osobistych, kulturalnych, ekonomicznych politycznych i socjalnych, które to naruszenia pozostają wobec siebie w zależności i wzajemnie się wzmacniają.

17. Państwa muszą stwarzać warunki sprzyjające zwalczaniu biedy i ochronie praw człowieka. Polityka publiczna zmierzająca do przezwyciężenia ubóstwa musi być oparta na równym poszanowaniu, ochronie i realizacji wszystkich praw osób żyjących w biedzie. Żadne działania nie powinny w żadnym obszarze powiększać ubóstwa ani wywierać nieproporcjonalnie negatywnego wpływu na osoby nim dotknięte.

B. Równe uprawnienia w zakresie wszystkich praw człowieka dla osób żyjących w skrajnym ubóstwie

18. Dyskryminacja jest zarówno przyczyną, jak i skutkiem ubóstwa. Bieda okazuje się często konsekwencją praktyk dyskryminacyjnych, tak jawnych, jak i ukrytych. Osoby żyjące w ubóstwie stają się również obiektem dyskryminacji i stygmatyzacji ze strony władz publicznych i podmiotów prywatnych – właśnie z tego powodu. W sumie osoby dotknięte ubóstwem doświadczają zazwyczaj kilku form dyskryminacji, krzyżujących się ze sobą, w tym tych wynikających z ich statusu ekonomicznego.

19. Państwa muszą zagwarantować osobom żyjącym w biedzie równość wobec prawa oraz równe z innymi podporządkowanie prawu, a także to, że osoby te będą upoważnione, bez dyskryminacji, do jednakowej ochrony prawnej oraz do korzystania z przysługujących każdemu uprawnień. Państwa muszą usuwać lub zmieniać prawa i przepisy szkodzące prawom, interesom oraz potrzebom życiowym osób dotkniętych ubóstwem. Wszelkie formy dyskryminacji sankcjonowanej prawnie bądź administracyjnie, bezpośrednie lub pośrednie, wynikające z sytuacji ekonomicznej albo innych przyczyn związanych z ubóstwem muszą zostać zidentyfikowane i wyeliminowane.

¹ W zasadzie „ubóstwo” powinno znaczyć w dalszej części tekstu to samo co „skrajne ubóstwo”, choć nie należy tego uważać za równoznaczne z tym, że konkretne zobowiązania lub zalecenia nie mogą się odnosić do osób żyjących w ogóle biedzie.

20. Równość i niedyskryminacja są bezpośrednimi i wzajemnie się warunkującymi zobowiązaniami, które muszą leżeć u podstaw wszelkich działań podejmowanych przez wszystkie powołane do tego podmioty w stosunku do osób żyjących w ubóstwie. Zobowiązania te nakładają na Państwa obowiązek zidentyfikowania w społeczeństwie grup szczególnie narażonych na dyskryminację i stworzyć, w ramach działalności priorytetowej, warunki, w których grupy te mogłyby korzystać z praw człowieka na równi ze wszystkimi. Na Państwach ciąży obowiązek podejmowania specjalnych działań pozytywnych, zmierzających do ograniczenia lub wyeliminowania okoliczności prowadzących do utrwalania dyskryminacji bądź też sprzyjających jej utrwalaniu.

21. Osoby żyjące w ubóstwie mają prawo do ochrony przed stygmatyzacją z powodu ich złej sytuacji materialnej. Państwa muszą przeciwstawiać się wszelkim działaniom władz publicznych, ogólnokrajowych i lokalnych, prowadzących do stygmatyzacji i dyskryminacji osób żyjących w ubóstwie. Muszą one również wykorzystywać wszystkie możliwe środki w celu zmiany społeczno-kulturowych wzorców, tak aby wyeliminować uprzedzenia i stereotypy. Państwa są zobowiązane wprowadzać programy edukacyjne, adresowane przede wszystkim do funkcjonariuszy publicznych i mediów, propagujące zasadę niedyskryminacji w stosunku do osób żyjących w ubóstwie.

22. W celu zapewnienia faktycznej równości osób żyjących w ubóstwie należy podjąć działania pozytywne. Powinny one obejmować instrumenty prawne, wykonawcze, administracyjne, budżetowe i regulacyjne, a także określone strategie, programy i akcje afirmatywne – w tych dziedzinach, z którymi zjawisko ubóstwa jest szczególnie silnie kojarzone: rynkiem pracy, warunkami mieszkaniowymi, żywnością, bezpieczeństwem socjalnym, zaopatrzeniem w wodę i warunkami sanitarnymi, zdrowiem, edukacją, kulturą i udziałem w życiu publicznym.

C. Równość kobiet i mężczyzn

23. Liczba kobiet wśród osób żyjących w ubóstwie jest nieproporcjonalnie wysoka, co jest wynikiem wieloaspektowej i skumulowanej dyskryminacji, której one doświadczają. Państwa są zobowiązane, *de iure* i *de facto*, dążyć do wyeliminowania dyskryminacji kobiet oraz wprowadzić środki umożliwiające zrównanie praw mężczyzn i kobiet.

24. Międzynarodowe prawo praw człowieka nakłada także na Państwa obowiązek podjęcia kroków zmierzających do wyeliminowania szkodliwych praktyk wywodzących się z określonej kultury i tradycji oraz wszelkich innych praktyk uznających wyższość lub niższość którejś z płci bądź też postrzegających w sposób stereotypowy role kobiet i mężczyzn. Praktyki te nasilają zjawisko wykluczenia społecznego kobiet i dziewcząt, utrudniają im dostęp do dóbr materialnych i oświaty oraz utrwalają ich ubóstwo i dyskryminację.

25. Państwa muszą podejmować zdecydowane środki zwalczające przemoc ze względu na płeć. Kobiety żyjące w ubóstwie, które padają ofiarami tego rodzaju przemocy, napotykają na szczególne trudności w dostępie do wymiaru sprawiedliwości oraz przy podejmowaniu prób zerwania związków, w których dochodzi do naruszania ich praw.

26. Kobiety muszą mieć równe szanse awansu ekonomicznego. Państwa muszą traktować w sposób priorytetowy zobowiązania dotyczące zwiększania możliwości zatrudniania kobiet oraz pobudzania ich przedsiębiorczości; muszą one także stwarzać warunki sprzyjające rzetelnej, produktywnej i właściwie wynagradzanej pracy. Zarówno polityka społeczna, jak i przepisy dotyczące zatrudnienia powinny uwzględniać to, ile czasu kobiety mogą poświęcać pracy zawodowej, oraz stworzyć zarówno kobietom, jak i mężczyznom możliwości zajmowania się gospodarstwem domowym.

27. Państwa muszą stworzyć kobietom pełne i równe możliwości posiadania dóbr materialnych – takich jak ziemia, rachunek kredytowy, spadek – oraz sprawowania nad nimi kontroli i korzystania z nich.

28. Kobiety muszą mieć także równe prawo do sprawowania władzy. Państwa są zobowiązane wprowadzać mechanizmy sprzyjające włączaniu kobiet, również tych żyjących w ubóstwie, do życia politycznego i działalności organów władz wszystkich szczebli.

29. Strategia społeczna musi promować równość płci w małżeństwie i relacjach rodzinnych oraz

zagwarantować kobietom prawo swobodnego i niewymuszonego podejmowania decyzji, w tym również tych dotyczących liczby dzieci oraz czasu, w jakim powinny one przychodzić na świat. Zgodnie z prawem, o którym mowa, żywność i inne dobra mają być w gospodarstwie domowym dzielone w sposób równy.

30. Kobietom należy przyznać równy dostęp do usług publicznych, w tym do opieki zdrowotnej, oświaty i ochrony socjalnej. Muszą one mieć także zapewnioną równość na rynku pracy, w tym równe prawo do płacy, warunków zatrudnienia oraz ochronnych świadczeń socjalnych. Przede wszystkim należy zapewnić kobietom i dziewczętom dostęp do usług medycznych i informacji dotyczących problemów życia seksualnego i reprodukcji, wczesnej edukacji dzieci oraz do edukacji w szkolnictwie ponadpodstawowym.

31. Państwa muszą podkreślać znaczenie równości płci jako celu przy opracowywaniu kierunków polityki społecznej, strategii, budżetu, programów i projektów. Są one również zobowiązane do zwiększania nakładów oraz zakresu oficjalnej pomocy rozwojowej na realizację polityki równości płci. W związku z handlem zagranicznym Państwa muszą także dążyć do wzmocnienia ekonomicznego statusu kobiet.

D. Prawa dziecka

32. Biorąc pod uwagę, że większość osób żyjących w biedzie to dzieci i że ubóstwo w dzieciństwie okazuje się główną przyczyną ubóstwa w życiu dorosłym, prawom dzieci należy przyznać priorytet. Nawet krótkie okresy biedy i wykluczenia mogą dramatycznie i nieodwracalnie zaszkodzić prawom dziecka do życia i rozwoju. Aby wykorzenić biedę, Państwa muszą podjąć bezzwłocznie kroki zmierzające do zwalczania ubóstwa w dzieciństwie.

33. Państwa muszą zapewnić wszystkim dzieciom równy dostęp do podstawowych usług, również tych dotyczących życia domowego. Zgodnie ze standardem minimum dzieci są upoważnione do otrzymania pakietu podstawowych usług socjalnych, na który składają się prawa do opieki zdrowotnej wysokiej jakości, właściwej żywności, mieszkania, czystej wody pitnej i odpowiednich warunków sanitarnych oraz prawo do uzyskania wykształcenia podstawowego – tak żeby mogły one wyrastać w warunkach umożliwiających im rozwijać w pełni swój potencjał, pozwalających unikać chorób, niedożywienia, analfabetyzmu i innych przypadłości.

34. Żyjące w ubóstwie dzieci, zwłaszcza dziewczynki, są narażone na wykorzystywanie, zaniedbanie i padają ofiarami nadużyć. Państwa muszą szanować prawa dzieci dotkniętych biedą i dążyć do wprowadzenia w życie tych praw, również poprzez wzmocnienie strategii i programów im poświęconych, co wiąże się z koniecznością wyasygnowania na ten cel odpowiednich środków. Szczególną uwagę należy przy tym zwrócić na dzieci zmarginalizowane, w tym na te żyjące na ulicy, dzieci-żołnierzy, dzieci z niepełnosprawnością, dzieci będące ofiarami handlu ludźmi, dzieci będące głowami rodzin oraz dzieci przebywające w ośrodkach opieki, w których ryzyko stania się ofiarą wykorzystywania lub nadużyć jest szczególnie wysokie.

35. Państwa są zobowiązane promować prawa dzieci po to, aby głos tych ostatnich mógł być wzięty pod uwagę przy podejmowaniu decyzji w sprawach dotyczących ich życia.

E. Podmiotowość prawna i niezależność osobista osób żyjących w skrajnym ubóstwie

36. Osoby żyjące w ubóstwie muszą być uznawane za wolne oraz niezależne podmioty i tak też traktowane. Wszelkie strategie dotyczące walki z biedą muszą być ukierunkowane na wzmocnienie pozycji osób żyjących w ubóstwie. Należy w nich uznać prawo tych osób do podejmowania decyzji oraz odnosić się z szacunkiem do ich zdolności realizacji własnych możliwości, ich poczucia godności oraz prawa udziału w podejmowaniu decyzji mających znaczenie dla ich życia.

F. Uczestnictwo i wzmocnienie pozycji

37. Skuteczne i znaczące uczestnictwo jest potwierdzeniem prawa każdej jednostki i grupy do uczestnictwa w sprawach publicznych. Jest ono także formą promocji inkluzji społecznej i najbardziej niezbędną częścią wysiłków w walce z ubóstwem, między innymi dlatego, że uczestnictwo takie nadaje

polityce publicznej cechy trwałości i ukierunkowuje ją na zaspokojenie wyrażonych potrzeb najuboższych warstw społeczeństwa.

38. Państwa muszą zagwarantować osobom żyjącym w ubóstwie możliwość aktywnego, swobodnego, świadomego i znaczącego udziału w przygotowywaniu, realizacji, monitorowaniu i ewaluacji decyzji i strategii dotyczących ich życia – na każdym etapie tych czynności. Pociąga to za sobą konieczność prowadzenia wśród tych osób szkoleń na temat ogólnego rozwoju kompetencji i zdolności do podejmowania działania oraz edukacji w dziedzinie praw człowieka. Oznacza to także konieczność wprowadzenia, na różnych poziomach podejmowania decyzji, konkretnych mechanizmów oraz rozwiązań instytucjonalnych mających pomóc ww. osobom w pokonywaniu przeszkód, na jakie napotykają one starając się brać aktywny udział w życiu publicznym. Sprawą szczególnej wagi staje się w związku z tym kwestia uczestnictwa w tym życiu osób najbiedniejszych i w najwyższym stopniu wykluczonych.

39. Państwa muszą zagwarantować, że grupy szczególnie zagrożone ubóstwem, w tym te doświadczające na co dzień nierówności i dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne albo inne poglądy, pochodzenie narodowe lub społeczne, stan majątkowy, urodzenie bądź też ze względu na inne okoliczności – będą nie tylko dostatecznie silnie reprezentowane w procesach podejmowania wszelkich dotyczących je decyzji, ale także, że grupy te będą mieć wystarczająco silną pozycję i wsparcie, aby skutecznie wyrażać swe poglądy.

40. Państwa muszą zagwarantować ludom tubylczym, będącym szczególnie zagrożonym skrajnym ubóstwem, prawo swobodnego, uprzedniego i świadomego wyrażania zgody, za pośrednictwem swych instytucji przedstawicielskich, na podejmowanie wszelkich decyzji dotyczących użytkowania ich ziemi, terenów i zasobów przez państwowe i niepaństwowe podmioty.

41. Państwa muszą również aktywnie chronić osoby indywidualne i organizacje środowiskowe, ruchy społeczne, grupy i inne organizacje pozarządowe wyrażające zrozumienie dla praw osób żyjących w ubóstwie i występujące w ich obronie.

G. Transparentność i prawo do informacji

42. Osoby żyjące w ubóstwie często nie mają dostępu do szczególnie ważnych informacji na temat decyzji wywierających wpływ na ich życie. Przyczynia się to do spadku ich realnych dochodów, utrudnia im dostęp do usług socjalnych, ogranicza możliwości uzyskania pracy oraz naraża je w nieproporcjonalnie wysokim stopniu na korupcję i wykorzystywanie.

43. Państwa muszą zagwarantować, że usługi publiczne i programy dla osób żyjących w ubóstwie będą przygotowywane i realizowane w sposób przejrzysty. Państwa są zobowiązane dostarczać przystępnych informacji, uwzględniających przy tym specyfikę kultury danego środowiska, o wszelkiego rodzaju usługach dostępnych dla osób żyjących w ubóstwie, a także o przysługujących im w związku z tym prawach. Informacje te powinny być rozpowszechniane wszelkimi możliwymi kanałami.

44. Państwa muszą zapewnić osobom żyjącym w ubóstwie możliwość korzystania, zarówno indywidualnie jak i razem z innymi takimi osobami, z prawa do poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji na temat wszelkich decyzji dotyczących ich życia. Prawo to obejmuje także dostęp do informacji na temat tego, w jaki sposób można wzmacniać prawa i wolności oraz regulować kwestie zadośćuczynienia za ich naruszenie.

H. Odpowiedzialność

45. Osoby żyjące w ubóstwie postrzega się często jako biernych odbiorców pomocy ze strony rządu czy instytucji charytatywnych, podczas gdy w rzeczywistości są oni posiadaczami praw, za których realizację powinny ponosić odpowiedzialność osoby podejmujące decyzje polityczne oraz inne osoby zajmujące stanowiska publiczne.

46. Państwa muszą zagwarantować osobom żyjącym w ubóstwie prawo do skutecznego środka odwoławczego poprzez zastosowanie mechanizmów sądowych, quasi-sądowych, administracyjnych

i politycznych w sytuacji, kiedy określone działanie lub zaniechanie działania może stanowić wyzwanie bądź zagrożenie dla ich praw człowieka, na przykład w takich obszarach, jak świadczenie usług publicznych, realizacja programów ograniczania ubóstwa, alokacja zasobów. Osoby żyjące w ubóstwie należy informować w sposób wyczerpujący o przysługujących im środkach ochrony prawnej, a wspomniane mechanizmy powinny być dostępne dla wszystkich, zarówno w sensie fizycznym, jak i finansowym.

47. Państwa muszą wprowadzać odpowiednie procedury, w tym adekwatne i dostępne mechanizmy składania skarg w celu zapobiegania, ujawniania i przeciwdziałania korupcji, zwłaszcza tej związanej z realizacją programów socjalnych oraz innych programów bezpośrednio dotyczących osób żyjących w ubóstwie.

IV. Wymogi dotyczące realizacji

48. Na Państwach ciąży obowiązek podejmowania natychmiastowych działań zmierzających do pełnej realizacji praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych; zgodnie z przepisami praw człowieka przynajmniej minimalny poziom ochrony tych praw musi być zawsze zapewniony. Międzynarodowe prawo praw człowieka dopuszcza, w sytuacji kiedy ilość zasobów jest ograniczona, możliwość stopniowej realizacji niektórych aspektów praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych – przez pewien czas i pod warunkiem dokładnego określenia wskaźników – z tym, że celowe działania ograniczające w poważny sposób realizację praw, o których mowa, można wprowadzić tylko tymczasowo, w wyjątkowych sytuacjach. Państwa są zobowiązane stale podejmować kroki zmierzające do ograniczenia ubóstwa i udowodniać, że dołożyły wszelkich starań, aby wykorzystać w tym celu wszystkie możliwości, również te dotyczące pomocy z zagranicy i współpracy międzynarodowej.

49. Aby zapewnić osobom żyjącym w ubóstwie choćby minimalny zakres ochrony najważniejszych aspektów wszystkich praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych, nie wystarczy w pełni i na bieżąco wdrażać w życie odpowiednią politykę. W celu wykorzenienia biedy należy odwołać się do strategii bezpośrednio dotyczących sytuacji osób dotkniętych ubóstwem w ramach pełnej i spójnej koncepcji obejmującej wszystkie obszary polityki i działań publicznych.

A. Państwa powinny przyjąć wszechstronną strategię narodową w celu zwalczania biedy i wykluczenia społecznego

50. Państwa muszą opracować i wprowadzić w życie strategię ograniczania biedy opartą na prawach człowieka, która zaangażuje jednostki i grupy społeczne, zwłaszcza te żyjące w ubóstwie, do pracy nad jej przygotowaniem i realizacją. Strategia ta powinna zawierać harmonogram prac i jasno określony plan wydatków budżetowych. Powinna także wyraźnie wskazywać władze i podmioty odpowiedzialne za ustalenie i egzekwowanie zasad rozpatrywania skarg i sposobów zadośćuczynienia za naruszenie stosownych przepisów.

B. Państwa powinny przyznać należyty priorytet polityce publicznej na rzecz osób żyjących w skrajnym ubóstwie

51. Opracowując i wprowadzając w życie określoną politykę publiczną oraz przyznając środki na jej realizację, Państwa powinny przyznać priorytet prawom człowieka osób należących do najsłabszych grup, przede wszystkim osób żyjących w ubóstwie.

52. Państwa powinny zagwarantować, że przy opracowywaniu założeń polityki publicznej, w tym polityki budżetowej i fiskalnej, oraz w trakcie jej realizacji uwzględni się szczegółowe i aktualne dane na temat ubóstwa.

53. Państwa powinny być odpowiedzialne za przeprowadzenie zbiórki odpowiednich środków na realizację praw człowieka osób żyjących w ubóstwie oraz za właściwe wykorzystanie tych środków. Polityka fiskalna, w tym ta odnosząca się do poboru należności, celowych i stałych wydatków budżetowych, powinna odpowiadać standardom i zasadom praw człowieka, zwłaszcza tym dotyczącym równości i niedyskryminacji.

54. Biorąc pod uwagę nieproporcjonalnie wysoki, niszczący wpływ kryzysów ekonomicznych

i finansowych na grupy najbardziej narażone na ubóstwo, Państwa muszą dbać szczególnie o to, aby kroki podejmowane w celu wyjścia z kryzysu nie prowadziły do odebrania bądź naruszenia praw człowieka osobom należącym do grup, o których mowa. Zastosowane środki muszą być kompleksowe, nie powinny mieć one charakteru dyskryminacyjnego. Muszą znaleźć się wśród nich źródła stałego finansowania systemów ochrony socjalnej, których celem jest łagodzenie nierówności i niedopuszczenie do tego, aby najbardziej pokrzywdzone i zmarginalizowane osoby i grupy zostały najsilniej dotknięte przez kryzys.

55. Cięcia budżetowe dotyczące usług mających szczególnie wpływ na los osób żyjących w ubóstwie, w tym te prowadzące do zwiększenia domowych obowiązków kobiet, powinny być środkami ostatecznymi, zastosowanymi dopiero po dokładnym przeanalizowaniu wszystkich opcji rozwiązań alternatywnych, w tym także rozwiązań finansowych. Usługi mające szczególne znaczenie dla tego, aby osoby żyjące w ubóstwie mogły korzystać ze swoich praw, powinny podlegać szczególnej ochronie zarówno w budżecie krajowym, jak i w budżetach lokalnych.

C. Obowiązkiem państw jest dążyć do tego, aby wszelkie udogodnienia, środki oraz usługi umożliwiające korzystanie z praw człowieka stały się dostępne, osiągalne, możliwe do zastosowania, były stosunkowo niedrogie i dobrej jakości

56. Na Państwach ciąży obowiązek zapewnienia udogodnień, dóbr materialnych i usług nieodłącznie wiążących się z możliwością korzystania z praw człowieka. Nawet w sytuacji, kiedy w udostępnianiu tych udogodnień, dóbr i usług ma swój udział sektor prywatny lub podmioty społeczeństwa obywatelskiego, Państwa są zobowiązane zapewnić odpowiednią jakość, finansową dostępność i właściwy zakres usług, o których mowa, oraz chronić jednostki przed nadużyciami ze strony prywatnych podmiotów świadczących te usługi.

57. Państwa powinny likwidować bariery utrudniające osobom żyjącym w ubóstwie dostęp – adekwatny, niedyskryminujący nikogo – do udogodnień, dóbr materialnych i usług. Usługi mające szczególnie istotne znaczenie dla realizacji praw człowieka, takie jak opieka medyczna czy edukacja, muszą być dostępne dla społeczności dotkniętych ubóstwem zarówno pod względem finansowym, jak i pod względem ich dostatecznej fizycznej bliskości. Także informacja o tych usługach musi być dostępna.

58. Państwa powinny zagwarantować, że udogodnienia, dobra materialne i usługi niezbędne dla osób żyjących w ubóstwie będą dla nich dostępne pod względem finansowym. Nikomu nie powinno się odmawiać dostępu do najważniejszych usług z powodu niezdolności do pokrycia ich kosztów. W niektórych przypadkach Państwa muszą zapewnić bezpłatny dostęp do nich; na przykład edukacja na poziomie podstawowym musi być obowiązkowa i wolna od kosztów bezpośrednich i pośrednich.

59. Państwa powinny zagwarantować, że udogodnienia, dobra materialne i usługi dla osób żyjących w ubóstwie zostaną przez nie zaakceptowane oraz okażą się dostosowane do ich konkretnych oczekiwań, uwzględniających takie czynniki, jak różnice kulturowe, bariery językowe, potrzeby ze względu na płeć, zjawisko dyskryminacji. W niektórych przypadkach należy zapewnić pomoc adekwatną do wyraźnie określonych potrzeb niektórych grup.

60. Państwa powinny zapewnić możliwie najwyższą jakość udogodnień, dóbr materialnych i usług, z których korzystają osoby żyjące w ubóstwie, co oznacza także konieczność monitorowania jakości usług świadczonych przez podmioty państwowe i prywatne. Podmioty te muszą mieć odpowiednio wysokie kwalifikacje i znać konkretne potrzeby osób dotkniętych ubóstwem.

D. Państwa powinny zapewnić spójność polityki.

61. Państwa powinny wziąć pod uwagę swoje międzynarodowe zobowiązania z zakresu praw człowieka przy opracowywaniu i wdrażaniu w życie wszechstronnej strategii obejmującej handel zagraniczny, podatki, politykę fiskalną, politykę monetarną, ochronę środowiska, politykę inwestycyjną. Zobowiązań społeczności międzynarodowej dotyczących ograniczania ubóstwa nie można postrzegać w izolacji od polityki i decyzji podejmowanych na arenie zagranicznej i krajowej, jako że ich rezultatem mogą czasem okazać się sytuacje kreujące, utrzymujące bądź wzmacniające zjawisko ubóstwa, w kraju lub za granicą. Przed przyjęciem jakiegokolwiek międzynarodowego uzgodnienia lub wdrożeniem w życie jakiegokolwiek polityki Państwa powinny ocenić, czy działania te są zgodne z ich zobowiązaniami dotyczącymi międzynarodowych praw człowieka.

V. Prawa szczegółowe

62. Wszystkie prawa człowieka – osobiste, polityczne, ekonomiczne, socjalne i kulturalne – przysługują osobom żyjącym w ubóstwie, które powinny mieć możliwość korzystania z nich. Poniżej zwraca się uwagę na niektóre konkretne prawa, z których możliwość korzystania przez osoby dotknięte ubóstwem jest szczególnie ograniczona i utrudniona oraz w związku z którymi polityka państw okazuje się często nieadekwatna i nieproduktywna. Z tego względu udziela się poniżej rekomendacji na temat tego, jak respektować, chronić i realizować będące tu przedmiotem zainteresowania prawa osób żyjących w ubóstwie. Niniejszy tekst nie jest ani streszczeniem, ani opisem istoty żadnego z praw, o których mowa, i powinien być interpretowany oraz wykorzystywany zgodnie z aktualnymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa krajowego i międzynarodowego, a także z należyтым uwzględnieniem ogólnych uwag i rekomendacji organów Organizacji Narodów Zjednoczonych zajmujących się prawami człowieka.

A. Prawo do życia i nietykalności osobistej

63. Nietykalność osobista osób żyjących w ubóstwie jest często wystawiona, zarówno na poziomie instytucjonalnym jak i indywidualnym, na przemoc i zagrożenia ze strony podmiotów państwowych i prywatnych, wskutek czego osoby te żyją w ciągłym strachu i poczuciu braku bezpieczeństwa. Nieustanne zagrożenie przemocą i niezdolność do obrony przed nią mają wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne takich osób, ograniczają ich możliwości rozwoju ekonomicznego i zdolność do przeciwstawienia się biedzie. Osoby dotknięte ubóstwem, których niezależność jest niewielka lub żadna, mają bardzo ograniczone możliwości znalezienia bezpieczeństwa i ochrony. Pracownicy organów odpowiedzialnych za ochronę prawa często charakteryzują osoby żyjące w ubóstwie w sposób jednoznacznie negatywny i świadomie je prześladują. Kobiety i dziewczęta dotknięte ubóstwem padają szczególnie często ofiarami przemocy ze względu na swą płęć; przemoc ta obejmuje, choć się do nich nie ogranicza, takie rodzaje zachowań, jak przemoc domowa, wykorzystywanie i nękanie seksualne oraz szkodliwe działania wynikające z określonej tradycji. Poza tym ubóstwo okazuje się przyczyną przedwczesnej śmierci, słabego stanu zdrowia, wysokich wskaźników śmiertelności oraz niskich wskaźników przewidywanej długości życia – nie tylko dlatego, że osoby nim dotknięte są szczególnie narażone na przemoc, ale również ze względu na takie konsekwencje materialnego ubóstwa, jak brak żywności, czystej wody czy też odpowiednich warunków sanitarnych.

64. Państwa powinny:

(a) Dołożyć szczególnych starań zmierzających do tego, aby prawo do życia i nietykalności osobistej osób żyjących w ubóstwie było, podobnie jak w przypadku innych osób, szanowane, chronione i realizowane. Działania te powinny obejmować szkolenia funkcjonariuszy publicznych odpowiedzialnych za ochronę prawa, przeglądy procedur działania policji oraz wprowadzanie jasnych systemów odpowiedzialności, do których będą miały dostęp osoby najbardziej pokrzywdzone.

(b) Opracowywać konkretne strategie i systemy mające na celu ochronę osób żyjących w ubóstwie przed przemocą ze względu na płęć. Działania te powinny między innymi zapewniać schronienie kobietom, które padły ofiarami przemocy domowej.

(c) Dołożyć wszelkich możliwych starań, uwzględniających wszystkie posiadane zasoby, w celu zapewnienia osobom żyjącym w ubóstwie dostępu do przynajmniej minimalnego wyboru najważniejszych produktów żywnościowych, bezpiecznych i mających odpowiednią wartość odżywczą, oraz do mieszkania spełniającego podstawowe wymogi bytowe i sanitarne, do adekwatnego do potrzeb zaopatrzenia w bezpieczną wodę pitną – w celu zapobieżenia chorobom i innym następstwom ubóstwa materialnego, takim jak złe odżywienie, epidemie, śmiertelność noworodków i śmiertelność matek przy porodzie.

B. Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego

65. Różne czynniki strukturalne i socjalne, w tym dyskryminacja, okazują się przyczynami tego, że osoby żyjące w ubóstwie wchodzą, nieproporcjonalnie często, w konflikt z wymiarem sprawiedliwości. Osoby te napotykać również na poważne przeszkody utrudniające im zejście z drogi przestępstwa. Z tego powodu nieproporcjonalnie wysoka liczba najbiedniejszych i najbardziej wykluczonych osób trafia do aresztów, miejsc zatrzymań, więzień. Wiele z nich jest przetrzymywanych przez długi czas poprzedzający rozpoczęcie procesu w aresztach, nie mając przy tym realnych możliwości wyjścia na wolność po opłaceniu kaucji, bądź też po

rewizji sprawy. Z uwagi na to, że osób takich często nie stać na wynajęcie adwokatów, wzrasta prawdopodobieństwo tego, iż ich sprawy zakończą się wyrokiem skazującym. Przebywając w ośrodkach zatrzymań, osoby te często nie mają konkretnych środków przeciwdziałania naruszeniom ich praw, takim jak niebezpieczne i niehigieniczne warunki pobytu, znęcanie się lub przedłużanie czasu ich zatrzymania. Kary pieniężne nakładane na osoby dotknięte ubóstwem wywierają nieproporcjonalnie poważny wpływ na ich los, pogarszają go i utrwalają zamknięty krąg biedy. Bezdumni są osobami, które szczególnie często dotyczą kary ograniczenia swobody poruszania się bądź kary za użytkowanie miejsc publicznych.

66. Państwa powinny:

(a) Dokonać oceny nieproporcjonalnie dużego wpływu, jaki wywierają na życie ludzi dotkniętych ubóstwem sankcje karne, w tym kara pozbawienia wolności, i podjąć działania zapobiegawcze.

(b) Zagwarantować, w jak najwyższym stopniu, że procedury dotyczące możliwości uwolnienia po uiszczeniu kaucji będą uwzględniać ekonomiczne i socjalne warunki życia osób dotkniętych ubóstwem.

(c) Anulować lub zmienić wszelkie przepisy kryminalizujące takie formy zachowań w miejscach publicznych, jak spanie, zebranie, jedzenie, czynności związane z zachowaniem higieny osobistej.

(d) Dokonać przeglądu sankcji karnych pozwalających nakładać nieproporcjonalnie wysokie kary pieniężne na osoby żyjące w ubóstwie – szczególnie grzywnien za żebractwo, okupowanie miejsc publicznych i oszustwa mające na celu uzyskanie pomocy społecznej – oraz rozważyć możliwość zniesienia kary pozbawienia wolności wobec osób żyjących w ubóstwie, które nie płacą nałożonych na nich grzywnien.

C. Prawo do równej ochrony prawnej, dostęp do sądu, prawo do skutecznych środków odwoławczych

67. Osoby żyjące w ubóstwie często nie są w stanie uzyskać dostępu do wymiaru sprawiedliwości bądź też dochodzić odszkodowania za krzywdy poniesione w wyniku jakiegoś działania lub zaniechania. Napotykają one na najróżniejsze przeszkody, począwszy od tego, że nie są w stanie skutecznie złożyć skargi ze względu na koszty lub własną ignorancję, a kończąc na tym, że korzystne dla nich wyroki sądowe pozostają niewykonane. Ich ograniczone zdolności do podejmowania czynności prawnych oraz brak niezależnych, dostępnych i skutecznych mechanizmów rozpatrywania skarg często przesądzają o tym, że osoby te nie są w stanie podjąć próby podważenia prawomocności niekorzystnych dla nich decyzji administracyjnych.

68. Państwa powinny:

(a) Wprowadzić w życie skuteczne, dostępne pod względem finansowym i fizycznym procedury, w tym mechanizmy nieformalnego rozwiązywania konfliktów, zgodne ze standardami praw człowieka, pozwalające pomóc osobom żyjącym w ubóstwie w postępowaniach przed organami wymiaru sprawiedliwości, biorąc przy tym pod uwagę specyficzne trudności, na jakie osoby te natrafiają starając się uzyskać dostęp do wymiaru sprawiedliwości.

(b) Zapewnić osobom żyjącym w ubóstwie dostęp do wysokiej jakości systemów pomocy prawnej w postępowaniach karnych i cywilnych dotyczących praw tych osób oraz zagwarantować szeroki zakres usług prawnych tym ze wspomnianych osób, których nie stać na pokrycie kosztów płatnych usług tego typu.

(c) Podjąć działania zmierzające do zwolnienia z opłat za usługi prawne oraz opłat sądowych (na przykład opłat pobieranych przy składaniu skarg) osób, których nie stać na ich uiszczenie.

(d) Zapewnić osobom żyjącym w ubóstwie dostęp do środków ochrony prawnej w przypadkach dyskryminacji ze względu na sytuację społeczno-ekonomiczną.

(e) Finansować szkolenia sędziów, adwokatów, prokuratorów oraz urzędników wymiaru sprawiedliwości pozwalające lepiej zaspokajać konkretne potrzeby różnych grup żyjących w ubóstwie oraz podnoszące kwalifikacje szkolonych w stopniu umożliwiającym im wypełnianie swoich obowiązków w sposób wolny od dyskryminacji.

(f) Wprowadzić w życie niezależne, odpowiednio finansowane – a przy tym uwzględniające zasadę równości płci – mechanizmy rozpatrywania skarg w ramach realizacji polityki publicznej mającej zapewnić osobom żyjącym w ubóstwie możliwość składania skarg w związku z nadużyciami władzy, korupcją i dyskryminacją, a także w celu sprawowania kontroli nad implementacją polityki, o której mowa.

(g) Stworzyć mechanizmy rozpatrywania skarg uwzględniające specyfikę praw dziecka oraz mechanizmy dotyczące doradztwa i sprawozdawczości w tej dziedzinie, które będą dostępne dla dzieci żyjących w ubóstwie, oraz przeprowadzić kampanię informacyjną, aby zapewnić społeczeństwu możliwość zapoznania się z mechanizmami, o których mowa.

(h) Zwiększyć dostępność informacji prawnej dla osób żyjących w ubóstwie, między innymi poprzez rozpowszechnianie je w sposób urozmaicony i odpowiednio przystosowany, uwzględniający kulturową specyfikę adresatów.

(i) Zapewnić funkcjonowanie skutecznych środków prawnych (uznawanych przez prawo wewnętrzne i dających możliwość zwrócenia się do sądów krajowych) w związku z wszystkimi prawami człowieka zagwarantowanymi w międzynarodowych dokumentach prawnych, w tym prawami ekonomicznymi, socjalnymi i kulturalnymi.

D. Prawo do uznania za osobę wobec prawa

69. Wiele barier prawnych, ekonomicznych, proceduralnych, praktycznych i kulturowych utrudnia osobom żyjącym w ubóstwie możliwość rejestracji narodzin oraz otrzymania dokumentów tożsamości. Niektóre z tych osób żyją po prostu z dala od punktów rejestracji, inne nie mogą sobie pozwolić na poniesienie określonych kosztów bezpośrednich i pośrednich, jeszcze innym odmawia się prawa do tożsamości prawnej z pobudek świadczących o dyskryminacji. Bez metryki urodzin oraz innych stosownych dokumentów osoby żyjące w ubóstwie nie są w stanie korzystać z szerokiego zakresu praw, w tym z praw do bezpieczeństwa socjalnego, edukacji, ochrony zdrowia i dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Brak metryki urodzin zwiększa także ryzyko zostania bezpaństwowcem, gdyż narażone na to osoby mogą również w przyszłości okazać się niezdolne do ustalenia swego obywatelstwa.

70. Państwa powinny:

(a) Dołożyć wszelkich starań, aby wszystkie dzieci były zarejestrowane natychmiast po urodzeniu.

(b) Prowadzić akcje na rzecz rejestracji, w tym kampanie uświadamiające, dla niezarejestrowanych dorosłych i dzieci, oraz zapewnić wydanie dokumentów tożsamości osobom żyjącym w ubóstwie, kiedy jest to niezbędne do tego, aby mogły one uzyskać dostęp do usług publicznych i skutecznie korzystać ze wszystkich praw.

(c) Wydzielić środki konieczne do wprowadzenia w życie systemów rejestracji dostępnych dla osób żyjących w ubóstwie i odpowiednich do ich potrzeb. Powinny to być systemy bezpłatne, nieskomplikowane, funkcjonalne oraz wolne od praktyk dyskryminacyjnych.

(d) Zidentyfikować i usunąć bariery utrudniające możliwość rejestracji urodzin przez pokrzywdzone grupy szczególnie zagrożone ubóstwem, takie jak osoby ubiegające się o azyl, bezpaństwowcy, osoby z niepełnosprawnością, imigranci nieposiadający dokumentów.

(e) W przypadku, kiedy nie można w rozumny sposób uzyskać metryki urodzenia lub dowodu tożsamości, zagwarantować, aby sądy mogły, bez dyskryminacji, zalegalizować status zainteresowanych osób.

E. Prawo do prywatności i ochrony życia domowego i prywatnego

71. Osoby żyjące w ubóstwie są bardziej narażone na ataki na ich prywatność i dobre imię ze strony podmiotów państwowych i niepaństwowych. Przyczynami tych ataków może być przeludnienie w mieszkaniach bądź też zbyt daleko idąca ingerencja organów wymiaru sprawiedliwości lub służb socjalnych. Na przykład dzieci z rodzin żyjących w ubóstwie są bardziej zagrożone możliwością odebrania ich rodzinom i umieszczenia w instytucjach opieki społecznej.

72. Państwa powinny:

(a) Zweryfikować funkcjonujące mechanizmy prawne i administracyjne w celu zapewnienia osobom żyjącym w ubóstwie ochrony przed bezprawną ingerencją w ich prywatność. Systemy obserwacji, zasady przyznawania zasiłków oraz inne wymogi administracyjne powinny zostać poddane weryfikacji po to, żeby możliwe stało się stwierdzenie, iż nie stanowią one zbyt dużego ciężaru dla osób żyjących w ubóstwie ani nie naruszają ich prywatności.

(b) Zagwarantować, że ubóstwo finansowe i materialne nie będą nigdy jedyną przyczyną pozbawienia rodziców prawa do opieki nad dzieckiem lub jedyną przeszkodą uniemożliwiającą jego połączenie z rodziną. Zgodnie z obowiązkiem ochrony najważniejszych interesów dziecka przewidzianym w każdym systemie ochrony tych interesów – szczególnie dużą wagę należy przykładać do tego, aby dziecko miało możliwość pozostać pod opieką rodziców lub wrócić pod ich opiekę, również w sytuacji, kiedy pociąga to za sobą konieczność rozwiązania materialnych problemów rodziny.

(c) Opracować i wdrożyć właściwe, odpowiednio finansowane i uwzględniające uwarunkowania kulturowe programy wspierania rodziny, dostępne dla osób żyjących w ubóstwie, będące częścią kompleksowych strategii mających służyć dobru i ochronie dzieci.

F. Prawo do odpowiedniego standardu życia

73. Państwa są zobowiązane do stopniowej poprawy warunków życia osób żyjących w ubóstwie. Chociaż prawo do odpowiednich warunków życia uwzględnia prawa szczegółowe, których część wymienia się niżej, pozostaje ono także prawem je integrującym, zawierającym podstawowe gwarancje dotyczące środków niezbędnych człowiekowi do przetrwania, jego zdrowia oraz rozwoju fizycznego i intelektualnego. Brak odpowiednich warunków życia wiąże się z problemem niewystarczających lub niepewnych środków utrzymania. Często to brak odpowiednich dochodów oraz ceny podstawowych artykułów okazują się łącznie głównymi przyczynami poważnych trudności na terenach miejskich. Społeczności wiejskie są z reguły silnie uzależnione od tego, czy ich członkowie mają bezpieczny i równy dostęp do takich zasobów, jak ziemia, łowiska rybne i lasy, dostarczające żywności i schronienia, będące przy tym podstawą praktyk społecznych, kulturalnych i religijnych oraz głównym czynnikiem wzrostu ekonomicznego. Wiele osób, w tym kobiety, ludy tubylcze i drobni wytwórcy wiejscy, nie ma zapewnionej prawnej kontroli nad tymi zasobami ani dostępu do nich.

74. Państwa powinny:

(a) Znieść ekonomiczne, socjalne i administracyjne bariery uniemożliwiające osobom żyjącym w ubóstwie zaangażowanie się w działalność produkcyjną pozwalającą im zapewnić sobie środki utrzymania, między innymi poprzez podniesienie ich zdolności produkcyjnych, umiejętności i potencjału.

(b) Zainwestować w infrastrukturę w celu zwiększenia dostępu do podstawowych usług niezbędnych do zapewnienia osobom żyjącym w ubóstwie możliwości uzyskania odpowiedniego standardu życia oraz bezpieczeństwa energetycznego i technicznego.

(c) Zapewnić osobom żyjącym w ubóstwie odpowiedni dostęp do takich zasobów, jak ziemia, łowiska rybne, lasy oraz dostęp do wody w ilości pozwalającej prowadzić gospodarstwo rolne – między innymi poprzez zastosowanie określonych środków prawnych, administracyjnych i politycznych w celu zainicjowania i zapewnienia stałego zarządzania środkami produkcji.

(d) Zapewnić ludom tubylczym prawo do posiadania ziemi, terenów i zasobów, którymi one tradycyjnie władały, które zajmowały bądź też w inny sposób użytkowały lub nabywały.

(e) Zapewnić osobom żyjącym w ubóstwie, zwłaszcza kobietom, dostęp do podstawowych usług finansowych, takich jak pożyczki bankowe, hipoteki i inne formy kredytów oraz bezpieczne i dostępne formy oszczędzania.

(f) Zagwarantować, że polityka odnosząca się do wszelkich aspektów prawa do odpowiedniego poziomu życia, w tym dotycząca problemu wody, higieny i warunków mieszkaniowych, będzie całościowa i spójna.

G. Prawo do odpowiedniej żywności i wyżywienia

75. Odpowiednia żywność jest niezbędna dla zdrowia, do przetrwania oraz rozwoju fizycznego i intelektualnego; jest także warunkiem wstępnym integracji społecznej, jedności społecznej oraz spokojnego życia społeczności. Brak zabezpieczenia w żywność ogranicza niezależność i godność. Osoby żyjące w ubóstwie mają często ograniczony dostęp do odpowiedniej i niedrogiej żywności bądź też do środków, których potrzebują, aby wyprodukować lub nabyć taką żywność. Nawet kiedy odpowiednia żywność jest dostępna, często nie trafia ona do osób żyjących w ubóstwie, na przykład z powodu kosztownego, niewłaściwego, dyskryminującego sposobu dystrybucji, ograniczonych możliwości uzyskania przez grupy zmarginalizowane dostępu do środków produkcji, braku infrastruktury lub z powodu konfliktów. Dużym problemem jest również wartość odżywcza żywności dostępnej dla osób żyjących w ubóstwie. Ze względu na dyskryminację instytucjonalną oraz tę obecną w życiu domowym lub ze względu na określoną tradycją kulturową – kobiety żyjące w ubóstwie są często pozbawione słusznego prawa dostępu do żywności bądź też mają one ograniczone możliwości jej zdobycia lub produkcji.

76. Państwa powinny:

(a) Tworzyć zdezintegrowane systemy pozwalające identyfikować grupy społeczne i gospodarstwa domowe szczególnie narażone na brak żywności i niedożywienie oraz badające przyczyny takiego stanu rzeczy, a także podejmować działania, natychmiast bądź stopniowo, mające na celu zapewnienie dostępu do odpowiedniej żywności.

(b) Przyjąć ogólnokrajową strategię w celu zapewnienia wszystkim dostępu do żywności i właściwego odżywienia, zgodnie z zasadami praw człowieka. Priorytetowe znaczenie powinno mieć zagwarantowanie dostępu do odpowiedniej żywności osobom żyjącym w ubóstwie; należy przy tym uwzględnić zależność pomiędzy dostępem do środków produkcji i zasobów finansowych a właściwym odżywieniem.

(c) Wdrożyć odpowiednie mechanizmy wczesnego ostrzegania, aby zapobiec skutkom albo ograniczyć skutki klęsk żywiołowych lub katastrof wywołanych przez ludzi, w tym tych dotyczących biednych osób żyjących na terenach odległych i odizolowanych, a także podjąć odpowiednie działania przygotowawcze.

(d) Zapewnić odpowiedni dostęp do środków produkcji, w tym do ziemi, lasów i łowisk rybnych, tak żeby umożliwić osobom żyjącym w ubóstwie produkcję żywności dla siebie i swoich rodzin.

(e) Wprowadzić w życie efektywne programy podziału ziemi i reform rolnych, zwłaszcza na obszarach gdzie koncentracja ziemi ogranicza dostęp społeczności wiejskich do środków utrzymania, oraz wprowadzić mechanizmy prewencyjne zapobiegające zawłaszczaniu ziemi i wody.

(f) Zrewidować i usunąć dyskryminacyjne przepisy prawne i związane z nimi praktyki administracyjne utrudniające osobom żyjącym w ubóstwie, zwłaszcza kobietom, korzystanie z prawa do posiadania ziemi i władania nią.

(g) Wprowadzić środki prowadzące do wykorzenia wszelkich praktyk dyskryminacyjnych przy podziale żywności w gospodarstwach domowych lub społecznościach, szczególnie praktyk dotyczących dyskryminacji ze względu na płeć, na przykład poprzez wspieranie produkcji żywności przez kobiety.

(h) W celu zapewnienia ochrony osobom niezdolnym do utrzymania się rozważyć możliwość wprowadzenia i utrzymania systemu bezpieczeństwa żywnościowego oraz związanych z nim działań uzupełniających, które zwiększą to bezpieczeństwo w perspektywie średnio- i długoterminowej. Należy również wprowadzić strategię i programy pomocy społecznej uwzględniające rzeczywiste koszty diety zapewniającej odpowiednią wartość odżywczą i możliwą do zaakceptowania ze względów kulturowych.

(i) Wdrożyć efektywne mechanizmy dystrybucji, uwzględniające braki na rynku, w celu uczynienia odpowiedniej żywności dostępną, w sensie fizycznym i finansowym, dla osób żyjących w ubóstwie – w sposób zgodny z uwarunkowaniami kulturowymi, pozwalający uniknąć niekorzystnych skutków dla drobnych rolników, ludów tubylczych, mieszkańców lasów, hodowców bydła lub miejscowych społeczności utrzymujących się z połowu ryb oraz kobiet. Powinno się przy tym dokonać przeglądu ogólnych systemów kształtowania cen.

(j) Dążyć do tego, aby polityka w dziedzinie handlu i inwestycji, w tym ta dotycząca żywności i rolnictwa, prowadziła do zapewnienia wszystkim bezpieczeństwa żywnościowego i bezpiecznego odżywiania się oraz dawała możliwość podjęcia wspólnych działań na arenie międzynarodowej w celu rozwiązania szeroko rozpowszechnionego problemu braku bezpieczeństwa żywnościowego i braku możliwości bezpiecznego odżywiania się oraz problemu wzrostu cen żywności. Priorytetem dla Państw, zarówno na poziomie krajowym jak i międzynarodowym, musi być polityka wspierania rozwoju wsi w zgodzie z prawami człowieka, sprzyjająca zrównoważonej produkcji żywności oraz jej sprawliwemu podziału oraz ograniczająca niestabilność rynku towarów mających wpływ na ceny żywności.

H. Prawo do wody i odpowiednich warunków sanitarnych

77. Osoby żyjące w ubóstwie są w nieproporcjonalnie wysokim stopniu poszkodowane w wyniku niedostatecznego dostępu do wody i braku odpowiednich warunków sanitarnych. Niebezpieczna woda i brak odpowiednich warunków sanitarnych są główną przyczyną zachorowań na biegunkę, co wiąże się z wysokimi wskaźnikami śmiertelności dzieci i niemowląt w rodzinach żyjących w ubóstwie oraz ogranicza możliwość korzystania z wielu innych praw, w tym z prawa do ochrony zdrowia, edukacji, pracy i ochrony życia prywatnego, tym samym poważnie zmniejszając szanse na wyjście z biedy. Osoby żyjące w ubóstwie często zamieszkują obszary, na których dostęp do wody i/lub odpowiednich warunków sanitarnych jest ograniczony ze względu na koszty, brak infrastruktury, odmowę świadczenia usług osobom nieposiadającym prawa własności do zamieszkiwanej kwatery, nieefektywne zarządzanie zasobami, skażenie środowiska lub zmianę klimatu. Brak dostępu do wody i odpowiednich warunków sanitarnych dotyka szczególnie kobiety i dziewczęta żyjące w ubóstwie.

78. Państwa powinny:

(a) Zapewnić osobom żyjącym w ubóstwie przynajmniej minimalny dostęp do wody, wystarczający i bezpieczny, potrzebny do użytku osobistego i domowego (w tym do picia, higieny osobistej, prania, przygotowywania posiłków, sanitariatów) oraz do zachowania odpowiednich warunków sanitarnych, uwzględniając przy tym potrzeby różnych płci i gwarantując, że dostęp ten będzie osiągalny w sensie fizycznym i finansowym.

(b) Likwidować przeszkody prawne dotyczące posiadania gruntów, aby umożliwić mieszkańcom nielegalnych siedlisk ludzkich uzyskanie, w sposób formalny i oficjalny, dostępu do wody i usług sanitarnych. Żadnemu gospodarstwu domowemu nie powinno się odmawiać prawa do wody i odpowiednich warunków sanitarnych ze względu na status dotyczący własności ziemi i lokalu mieszkalnego.

(c) Zapewnić osobom bezdomnym dostęp do wody i odpowiednich warunków sanitarnych oraz nie wprowadzać odpowiedzialności karnej za czynności dotyczące higieny osobistej, takie jak pranie, oddawanie moczu lub kału w miejscach publicznych, gdzie nie zapewnia się dostępu do odpowiednich warunków sanitarnych.

(d) Wprowadzić środki zabezpieczające osoby żyjące w ubóstwie przed obciążaniem ich wyższymi opłatami z powodu większego zużycia wody.

(e) Organizować na dużą skalę publiczne kampanie informacyjne na temat higieny, wykorzystując do tego celu kanały informacyjne dostępne dla osób żyjących w ubóstwie.

I. Prawo do odpowiednich warunków mieszkaniowych, bezpieczeństwa posiadania, zakaz przymusowej eksmisji

79. Osoby dotknięte ubóstwem często żyją w nieodpowiednich warunkach mieszkaniowych, w tym w slumsach i nieformalnych osiedlach, z ograniczonym dostępem do podstawowych usług lub bez dostępu do takich usług. Przeludnienie, brak bezpieczeństwa, szczególnie wysoki stopień zagrożenia klęskami żywiołowymi lub szkodliwy wpływ środowiska stanowią zagrożenie dla życia i zdrowia osób dotkniętych ubóstwem. Wiele z nich nie ma ustalonego statusu mieszkaniowego i żyje w ciągłym zagrożeniu eksmisją bądź wywłaszczeniem, będąc przy tym pozbawionymi możliwości dochodzenia swoich praw w sądzie. Dyskryminacja ograniczająca dostęp do lokalu mieszkalnego, brak finansowych możliwości utrzymania mieszkania, spekulacja na rynku mieszkaniowym i rynku nieruchomości, łącznie z łamaniem prawa przez podmioty prywatne, w tym przez właścicieli wynajmowanych nieruchomości, pracowników agencji

nieruchomości i firm finansowych, pogarszają sytuację osób żyjących w ubóstwie i jeszcze głębiej wypychają je w biedę lub jeszcze bardziej narażają na bezdomność. W takich warunkach szczególnie kobiety doświadczają wielorakich form dyskryminacji, będąc przy tym narażonymi na naruszenie ich praw oraz na przemoc.

80. Państwa powinny:

(a) Uznać za sprawę priorytetową likwidację bezdomności poprzez przyjęcie ogólnokrajowej strategii, przeznaczając przy tym wystarczające środki dla zapewnienia lokali przejściowych wszystkim osobom bezdomnym.

(b) W celu ochrony osób indywidualnych, grup i społeczności, w tym tych żyjących w ubóstwie, wprowadzić przepisy zakazujące wymuszonych eksmisji, przeprowadzanych przez podmioty państwowe i niepaństwowe. Powinno się przy tym uwzględnić środki neutralizujące oraz/lub eliminujące pośrednie przyczyny wymuszonych eksmisji, takie jak spekulacja ziemią lub nieruchomościami.

(c) Przydzielając ziemię i lokale mieszkalne, przyznać pierwszeństwo osobom indywidualnym i społecznościom żyjącym w ubóstwie, szczególnie tam, gdzie mogą one znaleźć pracę i korzystać z usług. Należy przy tym uwzględnić zasadę równości płci, tak żeby beneficjentami tych programów mogli w równym stopniu być zarówno mężczyźni, jak i kobiety.

(d) Podjąć natychmiast działania prawne mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa posiadania osobom żyjącym w ubóstwie niemającym zapewnionego takiego bezpieczeństwa, uwzględniając przy tym osoby nieposiadające tytułu prawnego do lokalu mieszkalnego i ziemi oraz osoby żyjące w osiedlach nieformalnych.

(e) Zapewnić, że równe prawa kobiet do ziemi lub do posiadania zostaną wprowadzone w życie i będą respektowane.

(f) Przeznaczyć odpowiednie środki publiczne na budowę mieszkań oferowanych po przystępnych cenach oraz wspierać politykę i programy udostępniające takie mieszkania osobom żyjącym w ubóstwie. W polityce i programach, o których mowa, powinno się dawać priorytet grupom najbardziej poszkodowanym, co mogłoby znaleźć swój wyraz w finansowaniu programów mieszkaniowych, poprawie warunków życia w dotychczasowych slumsach, przyznaniu tytułów prawnych do mieszkań na terenie nieformalnych osiedli i uregulowaniu prawnego statusu takich osiedli oraz/lub przydzieleniu subsydiów państwowych na wynajem mieszkań bądź na kredyty umożliwiające zakup mieszkań.

(g) Uczynić sprawą priorytetową modernizację infrastruktury oraz poprawę jakości usług na obszarach zamieszkałych przez osoby żyjące w ubóstwie, w tym budowę dróg przejezdnych niezależnie od pogody, udostępnienie bezpiecznej wody pitnej, udostępnienie urządzeń do pozbywania się nieczystości i ścieków oraz urządzeń sanitarnych, budowę placówek służby zdrowia i placówek oświaty, zaopatrzenie w energię elektryczną.

(h) Opracować i wprowadzić w życie strategię i programy mające na celu ograniczenie zagrożenia katastrofami osiedli mieszkaniowych, uwzględniając przy tym w należyty sposób prawa osób żyjących w ubóstwie. Wysiłki mające na celu złagodzenie skutków katastrof powinny obejmować działania prowadzące do zwiększenia bezpieczeństwa posiadania mienia przez osoby o nieuregulowanym statusie oraz koncentrować się głównie na odbudowie mieszkań i przyznaniu lokali zastępczych, na przykład lokali socjalnych lub państwowych, osobom najbardziej poszkodowanym.

J. Prawo do możliwie najwyższego standardu zdrowia fizycznego i psychicznego

81. Wyrzistym przykładem zamkniętego kręgu jest to, że osoby słabego zdrowia są bardziej zagrożone ubóstwem, natomiast osoby żyjące w biedzie są bardziej narażone na wypadki, choroby, niepełnosprawność. Ograniczony dostęp do systemu ochrony zdrowia fizycznego i psychicznego, w tym do lekarstw, słabe odżywienie oraz niebezpieczne dla życia środowisko wywierają głęboki wpływ na stan zdrowia osób żyjących w ubóstwie i ograniczają ich zdolność do podejmowania zajęć przynoszących dochody lub zaangażowania się w działalność produkcyjną pozwalającą się utrzymać. Kiedy brak placówek ochrony zdrowia lub kiedy okazują się one niedostępne, na kobietach i dziewczętach ciąży szczególne zobowiązania opiekuńcze, w związku z tym aby mogły się one z nich wywiązać, często muszą rezygnować z nauki lub formalnego zatrudnienia.

82. Państwa powinny:

(a) Podjąć wielorakie działania w celu rozwiązania problemu zależności pomiędzy słabym zdrowiem a ubóstwem, uwzględniając przy tym wielość i różnorodność determinantów wpływających na stan zdrowia oraz uznając podmiotowość i autonomię osób żyjących w ubóstwie.

(b) Podwyższyć dostępność i jakość opieki medycznej, prewencyjnej i leczniczej, dla osób żyjących w ubóstwie, uwzględniając przy tym opiekę dotyczącą życia seksualnego, reprodukcji oraz zdrowia psychicznego.

(c) Zagwarantować, że osoby żyjące w ubóstwie będą miały dostęp do bezpiecznych lekarstw sprzedawanych po umiarkowanych cenach oraz to, że brak możliwości pokrycia kosztów lekarstw nie uniemożliwi takim osobom dostępu do podstawowej opieki medycznej i lekarstw.

(d) Budować placówki opieki zdrowotnej położone dostatecznie blisko społeczności żyjących w ubóstwie, w tym na terenach wiejskich i w slumsach, oraz zagwarantować, że placówki takie będą wyposażone we wszelkie środki niezbędne do ich prawidłowego funkcjonowania.

(e) Przedsięwziąć specjalne środki w celu wyeliminowania głównych przyczyn wpływających negatywnie na stan zdrowia osób żyjących w ubóstwie, w tym zaniedbanych schorzeń. Środki te powinny obejmować bezpłatne szczepienia, programy edukacyjne i szkolenia dla pracowników służby zdrowia w celu zdiagnozowania i leczenia tych schorzeń.

(f) Prowadzić właściwą, odpowiednio finansowaną politykę zwalczania przemocy ze względu na płeć, obejmującą oferowane po przystępnych cenach usługi dotyczące profilaktyki i leczenia, chroniąc przy tym godność i prywatność osób żyjących w ubóstwie.

(g) Świadczyć starannie adresowane usługi dla grup mających szczególnie utrudniony dostęp do usług zdrowotnych z takich przyczyn, jak język, bariery geograficzne, bariery kulturowe, wiek, dyskryminacja bądź aktualny stan zdrowia. Kobietom żyjącym w ubóstwie należy zapewnić dostęp do wysokiej jakości usług dotyczących życia seksualnego i reprodukcji oraz dostęp do informacji.

K. Prawo do pracy i prawa w miejscu zatrudnienia

83. Zarówno na terenach wiejskich, jak i miejskich osoby żyjące w ubóstwie stykają się z problemem bezrobocia, niepełnego zatrudnienia, niepewnej pracy dorywczej, niskich zarobków i ponizająco złych warunków pracy. Osoby dotknięte ubóstwem z reguły pracują w sektorze niepublicznym, nie mając prawa do ubezpieczenia i świadczeń socjalnych, takich jak urlop macierzyński, urlop chorobowy, emerytura i renta inwalidzka. Większość swego czasu spędzają one często w miejscu zatrudnienia, ledwie zarabiając na swe utrzymanie, stykając się przy tym z różnymi formami wykorzystywania, takimi jak praca niewolnicza czy przymusowa, arbitralne zwolnienia, nadużycia. Kobiety są szczególnie narażone na wykorzystywanie, podobnie jak grupy dyskryminowane, takie jak osoby z niepełnosprawnością czy nieposiadający dokumentów imigranci. To głównie na kobietach ciąży obowiązek wykonywania niepłatnych prac domowych, co czyni je dodatkowo narażonymi na podjęcie nisko wynagradzanej i niepewnej pracy lub w ogóle uniemożliwia im znalezienie miejsca na rynku pracy.

84. Państwa powinny:

(a) Wprowadzić surowe przepisy dotyczące prawa pracy i zagwarantować, że będą one respektowane, wykorzystując do tego celu inspekcję pracy, posiadającą odpowiednie kompetencje i środki, aby wyegzekwować przestrzeganie prawa do godziwych warunków pracy.

(b) Zagwarantować, że wszyscy pracujący będą otrzymywać wynagrodzenia zapewniające im i ich rodzinom godziwe warunki życia.

(c) Zagwarantować, że standardy prawne dotyczące uczciwych i korzystnych warunków pracy będą również obowiązywać i funkcjonować w sektorze niepublicznym oraz zbierać rozproszone dane szacujące wielkość zatrudnienia w sektorze niepublicznym.

(d) Podjąć działania pozytywne mające na celu wyeliminowanie wszystkich form pracy przymusowej i niewolniczej oraz szkodliwych i niebezpiecznych form pracy dzieci – jako uzupełnienie działań zmierzających do ekonomicznej reintegracji osób poszkodowanych oraz zapobiegających powrotowi do stosowania praktyk, o których mowa.

(e) Zapewnić osobom pracującym w charakterze opiekunów ochronę i wsparcie poprzez wprowadzenie w życie odpowiednich programów socjalnych i świadczenie usług, dotyczących między innymi opieki nad dziećmi, oferowanej po przystępnych cenach.

(f) Podjąć konkretne działania zmierzające do zwiększenia szans osób żyjących w ubóstwie na znalezienie godziwej pracy w sektorze publicznym, organizując działalność doradczą i szkolenia zawodowe oraz kursy podwyższające kwalifikacje tych osób.

(g) Eliminować dyskryminację w dostępie do zatrudnienia i szkoleń oraz zagwarantować, że programy szkoleniowe będą dostępne dla osób najbardziej zagrożonych ubóstwem i bezrobociem, w tym dla kobiet, imigrantów i osób z niepełnosprawnością, oraz że organizowane szkolenia będą ściśle dostosowane do potrzeb osób, o których mowa.

(h) Szanować, propagować i wprowadzać w życie prawo do wolności stowarzyszania się, tak żeby w dialogu społecznym i politycznym na temat zmian na rynku pracy wzmocnić poczucie tożsamości i siłę głosu przedstawicieli ludzi pracy żyjących w ubóstwie.

L. Prawo do bezpieczeństwa socjalnego

85. Osoby żyjące w ubóstwie często nie są w stanie korzystać z prawa do bezpieczeństwa socjalnego. Mimo że prawo to obejmuje zarówno ubezpieczenia społeczne (programy partycypacyjne), jak i pomoc socjalną (programy niepartycypacyjne), wiele Państw ogranicza się tylko do systemów partycypacyjnych jako podstawowego źródła świadczeń socjalnych, ponieważ programy pomocy socjalnej okazują się często nieadekwatne i nieefektywne. Zakładając, że osoby żyjące w ubóstwie znajdują zatrudnienie raczej w sektorze niepublicznym, wykonują niebezpieczne i nisko płatne prace, przez długi czas pozostają bezrobotne lub są niezdolne do pracy, należy liczyć się z tym, że nie będą one w stanie partycypować w kosztach świadczeń z zakresu ubezpieczeń społecznych, takich jak emerytury czy zasiłki dla bezrobotnych i zasiłki chorobowe, a co się z tym wiąże – korzystać z tych świadczeń. Problemy te dotyczą szczególnie kobiet, ponieważ dyskryminacja i obowiązki opiekuńcze są przyczynami tego, że ich zarobki są niższe, a kariery zawodowe przerywane okresami, w których nie pracują zawodowo, co ogranicza ich zdolność do partycypacji w kosztach programów ubezpieczeń społecznych, a w konsekwencji – do korzystania ze świadczeń przewidzianych w tych programach.

86. Państwa powinny:

(a) Wprowadzić kompleksowy system bezpieczeństwa socjalnego oraz wydzielić środki niezbędne do tego, aby wszyscy mogli stopniowo uzyskać do niego dostęp i korzystać, przynajmniej na minimalnym poziomie, z najważniejszych praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych. Mimo że system bezpieczeństwa socjalnego powinien stopniowo obejmować wszystkie osoby, pierwszeństwo należy zapewnić grupom najbardziej poszkodowanym i zmarginalizowanym.

(b) Wdrażać i rozwijać finansowane przez państwo kompleksowe systemy bezpieczeństwa socjalnego, obejmujące ubezpieczenia społeczne i pomoc socjalną, zgodnie z rekomendacjami Światowej Organizacji Pracy dotyczącymi odpowiedniego poziomu ochrony socjalnej.

(c) Podjąć konkretne działania zapewniające osobom żyjącym w ubóstwie, szczególnie kobietom i osobom pracującym w sektorze niepublicznym, dostęp do świadczeń z zakresu bezpieczeństwa socjalnego, obejmujących renty socjalne w wysokości gwarantującej odpowiedni standard życia oraz dostęp do systemu opieki zdrowotnej dla nich i ich rodzin.

(d) Zagwarantować, że systemy bezpieczeństwa socjalnego będzie się wprowadzać na podstawie prawa w sposób przejrzysty, trwałe i kompleksowy oraz że będą one tylko jednym składnikiem bardziej kompleksowego i spójnego – państwowego planu wykorzenia biedy.

(e) Zagwarantować, że programy bezpieczeństwa socjalnego będzie się przygotowywać,

realizować i oceniać biorąc pod uwagę szczególne potrzeby osób żyjących w ubóstwie, w tym kobiet.

M. Prawo do edukacji

87. Dzieci żyjące w ubóstwie są bardziej zagrożone tym, że nie ukończą nauki lub w ogóle jej nie rozpoczną – z powodu podjęcia pracy zarobkowej lub konieczności pomagania w domu. Edukacja jest dla wszystkich ludzi najważniejszą przesłanką możliwie najwyższego stopnia rozwoju własnej osobowości, talentów i zdolności, co zwiększa ich szanse na znalezienie zatrudnienia, efektywny udział w życiu społecznym i na uniknięcie ubóstwa. W związku z tym ekonomiczne konsekwencje nieukończenia szkoły podstawowej lub średniej okazują się dramatyczne, gdyż utrwalają one błędne koło ubóstwa. Dziewczęta są częściej pozbawiane prawa do edukacji, co z kolei ogranicza ich możliwości wyboru i w jeszcze większym stopniu generuje zjawisko ubóstwa wśród kobiet.

88. Państwa powinny:

(a) Zagwarantować, że wszystkie dzieci, w tym te żyjące w ubóstwie, będą w stanie korzystać ze swego prawa do bezpłatnej i obowiązkowej edukacji, w rezultacie czego otrzymają wysokiej jakości wykształcenie w pobliskich szkołach bez ponoszenia dodatkowych kosztów.

(b) Zapewnić, że szkoły zlokalizowane w trudnych środowiskach będą dysponować dobrze wyszkoloną kadrą pedagogiczną o wysokich kwalifikacjach oraz odpowiednią infrastrukturą – z sanitariatami, wodą i elektrycznością – dostosowaną do potrzeb różnych płci.

(c) Podjąć działania pozwalające stopniowo zagwarantować, że edukacja, we wszystkich jej formach i na wszystkich poziomach, będzie osiągalna, dostępna, elastyczna i wysokiej jakości. Wydzieli się przy tym, jako priorytet, środki dla osób żyjących w ubóstwie w celu złagodzenia skutków ich niekorzystnego statusu socjalno-ekonomicznego (np. poprzez przyjęcie aktywnych form przeciwdziałania zjawisku niekończenia nauki, dotacje oraz zapewnienie posiłków w szkołach i finansowanie ich kosztów).

(d) Podjąć działania w celu stopniowego wprowadzenia bezpłatnej edukacji na poziomie średnim i na wyższych poziomach, szczególnie dla dziewcząt i grup narażonych na ubóstwo i marginalizację, takich jak dzieci z niepełnosprawnością, mniejszości, uchodźcy, dzieci z rodzin imigrantów nieposiadających dokumentów, bezpaństwowcy, dzieci przebywające w instytucjach opiekuńczych oraz te mieszkające w oddalonych rejonach i slumsach.

(e) Weryfikować i zmieniać prawo w celu zapewnienia zgodności pomiędzy prawem dotyczącym minimalnego wieku zakończenia nauki a prawem dotyczącym minimalnego wieku umożliwiającego podjęcie pracy.

(f) Stworzyć ośrodki zapewniające wysoką jakość kształcenia dzieci we wczesnym wieku szkolnym w celu poprawienia poziomu nauki i ochrony zdrowia dzieci żyjących w ubóstwie.

(g) Podjąć kroki zmierzające do likwidacji analfabetyzmu, również wśród dorosłych.

(h) Zagwarantować, że osoby żyjące w ubóstwie będą w stanie uzyskiwać, poszukiwać i otrzymywać informacje o wszystkich prawach człowieka i podstawowych wolnościach oraz że będą one miały dostęp do edukacji i szkoleń na temat praw człowieka.

N. Prawo do udziału w życiu kulturalnym oraz do korzystania z osiągnięć postępu naukowego i wynikających stąd udogodnień

89. Ubóstwo poważnie ogranicza zdolność jednostek lub grup do korzystania z prawa do udziału we wszystkich obszarach życia kulturalnego, podobnie jak sam ich dostęp do tego życia i możliwość wniesienia wkładu w jego rozwój, a także ich zdolność do efektywnego korzystania z dorobku ich własnej kultury oraz innych kultur – zwiększając tym samym stopień ich bezsilności i wykluczenia społecznego. Możliwość swobodnego wypowiedzania się na temat kultury, czyli na temat wartości, wiary, przekonań, języka, wiedzy i sztuki, instytucji i sposobów życia, pozwala osobom dotkniętym ubóstwem wyrazić swoje człowieczeństwo,

swój światopogląd, swoje dziedzictwo kulturowe i znaczenie, jakie osoby te przydają swemu życiu i rozwojowi. Osoby żyjące w ubóstwie okazują się często niezdolne do czerpania korzyści, w takim samym stopniu jak inne osoby, z rozwoju nauki i wynikających z tego udogodnień.

90. Państwa powinny:

(a) Uznać i docenić różnorodność dziedzictwa kulturowego na swoich terenach i pod swoją jurysdykcją, w tym dziedzictwo kulturowe osób żyjących w ubóstwie.

(b) Szanować i chronić dziedzictwo kulturowe grup żyjących w ubóstwie, w tym zapewniając ochronę ludom tubylczym przed bezprawną lub niesprawiedliwą eksploatacją ich ziemi, terenów i zasobów przez podmioty państwowe i niepaństwowe, między innymi przez ponadnarodowe korporacje i inne przedsiębiorstwa.

(c) Zagwarantować, że polityki i programów dotyczących kulturowego dziedzictwa, w tym tych mających przyczynić się do rozwoju turystyki, nie będzie się realizować kosztem lub ze szkodą dla społeczności żyjących w ubóstwie, między innymi poprzez zapewnienie im możliwości wzięcia aktywnego udziału w polityce i realizacji programów, o których mowa.

(d) Stworzyć osobom żyjącym w ubóstwie szanse uczestnictwa w życiu kulturalnym, zapewnić im dostęp do niego i dać możliwość wniesienia wkładu w jego rozwój, między innymi poprzez ułatwienie im dostępu do miejsc publicznych, gdzie osoby indywidualne i grupy ze wszystkich społeczności będą mogły zajmować się działalnością twórczą i rekreacyjną, gromadzić się w celu wzięcia udziału w obrzędach i uroczystościach oraz przebywać ze sobą. Państwa powinny również ułatwić osobom żyjącym w ubóstwie dostęp do dóbr kulturalnych, usług i instytucji.

(e) Podjąć działania pozytywne w celu zagwarantowania, że osoby żyjące w ubóstwie będą mogły czerpać korzyści z udogodnień wynikających z postępu nauki, oraz w celu zapewnienia tym osobom dostępu do informacji i programów naukowych oraz rezultatów badań naukowych.

(f) Zagwarantować, że innowacje mające zasadnicze znaczenie dla godnego życia będą dostępne w sensie fizycznym i finansowym, zgodnie z zasadami odrzucającymi dyskryminację, dla wszystkich, w tym dla osób żyjących w ubóstwie.

VI. Zobowiązania dotyczące pomocy i współpracy międzynarodowej

91. Państwa są zobowiązane do udzielania pomocy międzynarodowej i do współpracy międzynarodowej proporcjonalnie do swoich możliwości, zasobów i wpływów, zgodnie z postanowieniami zawartymi w Karcie Narodów Zjednoczonych (Artykuły 55 i 56) oraz w kilku międzynarodowych porozumieniach dotyczących praw człowieka.

92. Zgodnie z postanowieniami o współpracy i pomocy międzynarodowej Państwa mają obowiązek respektować i chronić prawo do korzystania z praw człowieka, co oznacza konieczność unikania działań mogących w przewidywalny sposób wpłynąć ujemnie na możliwość korzystania z praw człowieka przez dotknięte ubóstwem osoby żyjące poza granicami swego państwa oraz konieczność dokonywania oceny skuteczności działania międzynarodowego prawa, polityki i praktyk.

93. Państwa, które na to stać, powinny udzielać międzynarodowej pomocy, aby przyczynić się do urzeczywistnienia praw człowieka oraz ograniczenia ubóstwa, wypełniając tym samym część obowiązków w ramach międzynarodowej pomocy i współpracy. Okazując międzynarodową pomoc, należy pamiętać, że to państwa partnerskie są autorami strategii ograniczania ubóstwa i że pomoc taką powinno się świadczyć uwzględniając przy tym strategię rozwoju, instytucje i procedury danego państwa. Działania darczyńców powinny być zharmonizowane, przejrzyste oraz skoordynowane – i zarówno darczyńcy, jak i ich partnerzy powinni odpowiadać za swoje posunięcia i rezultaty swych interwencji.

94. Państwa są zobowiązane do poszukiwania pomocy międzynarodowej według wspólnie uzgodnionych warunków, w sytuacji kiedy nie są one w stanie, pomimo dokładania wszelkich starań, zagwarantować mieszkającym na ich terytorium osobom dotkniętym ubóstwem możliwości korzystania z przysługujących im

praw człowieka. Państwa te muszą także zagwarantować, że świadczona pomoc będzie wykorzystywana i koordynowana zgodnie z zasadami praw człowieka.

95. Świadcząc bądź uzyskując pomoc międzynarodową, Państwa powinny zapewnić Państwom otrzymującym tę pomoc oraz wszystkim stronom, których ona dotyczy, w tym osobom żyjącym w ubóstwie, możliwość aktywnego uczestnictwa oraz wzmacniać ich potencjał i odpowiedzialność w kontekście pomocy międzynarodowej.

96. Państwa powinny podejmować świadome, określone i konkretnie adresowane działania, indywidualnie i wspólnie z innymi państwami, w celu stworzenia w międzynarodowym środowisku warunków sprzyjających ograniczaniu ubóstwa, dotyczące między innymi takich kwestii, jak dwustronne i wielostronne stosunki handlowe, inwestycje, podatki, finanse, ochrona środowiska oraz współpraca na rzecz rozwoju. Działania te powinny obejmować współpracę pozwalającą wykorzystać wszelkie dostępne środki w celu powszechnej realizacji praw człowieka.

97. Nawet wtedy, kiedy Państwo jest członkiem jakiejś organizacji międzynarodowej, pozostaje ono odpowiedzialne za swe zachowanie w sprawach odnoszących się do swoich zobowiązań w dziedzinie praw człowieka na własnym terenie i poza nim. Dotyczy to także obowiązku przewidywania wpływu, jaki na prawa człowieka, w tym na prawa osób żyjących w ubóstwie, mogą mieć ustalenia przyjęte na szczeblu międzynarodowym.

98. Państwo przekazujące swe kompetencje jakiejś organizacji międzynarodowej lub będące członkiem takiej organizacji musi przedsięwziąć wszelkie rozsądne środki, aby zagwarantować, że organizacja, o której mowa, będzie działać zgodnie z międzynarodowymi zobowiązaniami tego Państwa dotyczącymi praw człowieka oraz w sposób sprzyjający ograniczaniu ubóstwa.

VII. Rola aktorów pozapaństwowych, w tym przedsiębiorstw

99. Państwa muszą, zgodnie ze swoimi międzynarodowymi zobowiązaniami, występować w obronie praw człowieka i zapobiegać ich naruszeniu przez podmioty niepaństwowe, w tym przez przedsiębiorstwa, na które mogą wpływać. W przypadkach, gdy w grę wchodzi korporacje transnarodowe, wszystkie państwa, na których ciążyą wspomniane zobowiązania, powinny ze sobą współpracować, aby zagwarantować, że korporacje te będą przestrzegać praw człowieka za granicą, w tym praw człowieka osób i społeczności żyjących w ubóstwie. Państwa powinny podjąć dodatkowe kroki, aby zapobiec naruszeniu praw człowieka przez przedsiębiorstwa, które do nich należą albo są przez nie kontrolowane bądź też te, które są przez nie wspierane lub obsługiwane.

100. Podmioty niepaństwowe, w tym przedsiębiorstwa, są odpowiedzialne, przynajmniej w stopniu minimalnym, za przestrzeganie praw człowieka, co oznacza, że muszą one unikać sytuacji, w których będą wywierać negatywny wpływ na prawa człowieka lub przyczyniać się do wywierania takiego wpływu poprzez swoją działalność, produkcję bądź usługi, oraz że w takich sytuacjach są one zobowiązane do usuwania negatywnych skutków tej działalności.

101. Przedsiębiorstwa powinny przyjąć jasno określoną politykę dotyczącą obowiązku przestrzegania praw człowieka, w tym praw osób żyjących w ubóstwie, i wdrożyć program praw człowieka pozwalający z należytą starannością identyfikować i oceniać rzeczywiste bądź potencjalne skutki, jakie na przestrzeganie tych praw może mieć własna działalność tych przedsiębiorstw bądź też związana z nią działalność ich partnerów w biznesie. Przedsiębiorstwa, o których mowa, powinny zapobiegać negatywnym skutkom, jakie ich działania wywierają na przestrzeganie praw osób żyjących w ubóstwie, oraz łagodzić te skutki, między innymi poprzez tworzenie na poziomie operacyjnym mechanizmów rozpatrywania skarg dla osób lub społeczności narażonych na takie skutki bądź też poprzez uczestnictwo w stosowaniu tych mechanizmów w praktyce.

102. Obowiązek Państw dotyczący ochrony praw człowieka przed naruszeniami popełnianymi przez strony trzecie wymaga podjęcia kroków mających na celu zapobieganie wszelkim naruszeniom, prowadzenie w związku z nimi dochodzeń, karanie i przyznawanie odszkodowań poprzez wykorzystanie skutecznych środków politycznych, prawodawstwa, uregulowań normatywnych, postępowań sądowych. Państwa muszą zagwarantować, że ofiary naruszeń związanych z działalnością przedsiębiorstw będą miały dostęp do szybkiego, osiągalnego i skutecznego środka odwoławczego, w tym, jeśli okaże się to konieczne, do sądowego

dochodzenia zadośćuczynienia oraz do pozasądowych mechanizmów ustalania odpowiedzialności i rozpatrywania skarg. Wiązałoby się to z koniecznością usunięcia wszelkich prawnych, praktycznych i proceduralnych przeszkód ograniczających dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w tym dyskryminacji, uniemożliwiającej osobom żyjącym w ubóstwie wykorzystanie z pożytkiem dla siebie mechanizmów, o których mowa, z powodu barier kulturowych, społecznych, fizycznych i finansowych.

VIII. Realizacja i monitoring

103. Pomyślna realizacja Wytycznych zależy od tego, jak zaadaptuje się je w kontekście krajowych strategii dotyczących ograniczania ubóstwa i ochrony praw człowieka, oraz od stworzenia w kraju skutecznych mechanizmów monitoringu i egzekucji, w tym również przy pomocy krajowych instytucji do spraw praw człowieka, powołanych do życia zgodnie z zasadami określającymi status krajowych instytucji do spraw promocji i ochrony praw człowieka (Zasady Paryskie).

104. Państwa powinny przyjąć i wprowadzić w życie kompleksową ogólnokrajową strategię oraz plan działania w celu likwidacji ubóstwa, w których uwzględni się kwestię praw człowieka. Ogólnokrajowy plan działania powinien obejmować wszystkie poziomy administracyjne oraz identyfikować potrzeby osób żyjących w ubóstwie, dając im priorytet. Plan ten musi być podstawą wszelkich działań publicznych i programów mających na celu poszanowanie, ochronę i realizację praw człowieka osób żyjących w ubóstwie oraz określać wskaźniki, kryteria i harmonogramy, pozwalające monitorować postępy. Strategia i plan działania powinny być opracowane i poddawane okresowym weryfikacjom w ramach transparentnego, inkluzywnego, partycypacyjnego procesu, uwzględniającego kwestię różnic płci. W procesie, w ramach którego opracowuje się strategię i plan działania oraz określa ich zawartość, powinno zwrócić się szczególną uwagę na grupy zagrożone i marginalizowane. Państwa powinny określać możliwości uczestnictwa i informować o tym opinię publiczną, a informacje o proponowanych działaniach publicznych powinny być rozprowadzane szeroko i w przystępnej formie.

105. Państwa powinny powierzyć niezależnemu organowi państwowemu zadanie monitorowania z perspektywy praw człowieka ilościowych i jakościowych aspektów ubóstwa oraz dostarczania zbiorów rozproszonych danych niezbędnych do skutecznej implementacji. Zbieranie i przetwarzanie informacji musi być zgodne z przyjętymi normami międzynarodowymi, tak aby chronić prawa człowieka oraz zapewnić poufność i poszanowanie życia prywatnego.

106. Partnerów w rozwoju, wyspecjalizowane instytucje systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz organizacje regionalne zachęca się do wsparcia wysiłków Państw zmierzających do wprowadzenia w życie Wytycznych, w tym w ramach współpracy Południe-Południe. Wsparcie takie mogłoby obejmować współpracę techniczną, pomoc finansową, rozwój potencjału instytucjonalnego, wymianę wiedzy i przekazywanie technologii.

107. Implementacja krajowych planów działania musi uwzględniać kwestię pełnej odpowiedzialności wobec osób żyjących w ubóstwie i musi być kontrolowana przez szeroki krąg podmiotów, takich jak krajowe instytucje praw człowieka, sądy, komisje parlamentarne oraz regionalne i międzynarodowe mechanizmy ochrony praw człowieka. Osoby żyjące w ubóstwie powinny mieć możliwość wzięcia udziału w pracach nad opracowywaniem i wprowadzaniem w życie takich mechanizmów kontroli. Państwa powinny wspierać rozwój oddolnych mechanizmów odpowiedzialności społecznej, takich jak karty raportów obywatelskich, audyty społeczne i systemy budżetów partycypacyjnych.

IX. Interpretacja

108. Wytycznych nie należy interpretować jako zasad ograniczających, zmieniających bądź przynoszących w inny sposób uszczerbek prawom zapisanym w międzynarodowym prawie praw człowieka i odnoszącym się do nich standardom lub prawom zgodnym z prawem międzynarodowym zapisanym w jakimkolwiek prawie krajowym.

Aneks I

[English only]

Historyczny przegląd Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka

1. Zważywszy na to, że proces przygotowywania Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka trwał dłużej niż dziesięć lat, w czasie których odbyło się kilka konsultacji z Państwami i innymi zainteresowanymi stronami, aneks ten, mający na celu ułatwić zrozumienie wspomnianego procesu, przedstawia jego przebieg i odnosi się do kluczowych uchwał oraz dokumentów Organizacji Narodów Zjednoczonych, które wtedy przyjęto i opracowano.

Lata 2001-2006: prace wstępne, wykonane przez powołaną *ad hoc* grupę ekspertów Podkomisji

2. W roku 2001 Komisja Praw Człowieka zwróciła się w swej rezolucji 2001/30 paragraf 7(a) do Podkomisji Ochrony i Promocji Praw Człowieka (zwanej dalej Podkomisją) z prośbą o rozważenie potrzeby opracowania zasad pozwalających wykorzystać istniejące normy i standardy praw człowieka do walki ze skrajnym ubóstwem.

3. Zgodnie ze wspomnianą uchwałą wytyczne miały zostać opracowane na podstawie różnych stosownych tekstów międzynarodowych, prac prowadzonych przez inne gremia oraz wszelkich relewantnych inicjatyw, szczególnie tych pochodzących od Państw. W paragrafie 7(b) uchwały, o której mowa, zaproszono również Państwa, wyspecjalizowane agendy Organizacji Narodów Zjednoczonych, fundusze i programy, odpowiednie komisje Rady Gospodarczej i Społecznej, regionalne komisje gospodarcze oraz międzynarodowe instytucje finansowe do przedstawienia Podkomisji swych poglądów na ten temat.

4. W rezultacie Podkomisja powierzyła (uchwała 2001/8 z sierpnia 2001 roku) utworzonej *ad hoc* grupie ekspertów, kierowanej przez Pana José Bengoa (Chile), zadanie wstępnego przygotowania Wytycznych. Po intensywnych konsultacjach, obejmujących regionalne seminaria zorganizowane w Bangkoku (Tajlandia), Pierrelaye (Francja), Pune (India) i Sao Paulo (Brazylia), grupa ta przedłożyła Podkomisji na jej 58. sesji w czerwcu 2006 roku swój raport końcowy oraz tekst projektu Wytycznych (A/HRC/Sub. 1/58/16).

5. Zgodnie z rezolucją 2006/9 (sierpień 2006) Podkomisja z zadowoleniem przyjęła i zaaprobowała „projekt Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka: Prawa Biednych” (odtąd nazywany „projektem Wytycznych”) oraz poprosiła Radę Praw Człowieka o zapoznanie się z Wytycznymi, w konsultacji z ekspertami, osobami żyjącymi w skrajnym ubóstwie oraz stowarzyszeniami oddanymi pracy z tymi ostatnimi – w celu przyjęcia tekstu i przekazania go dalej Zgromadzeniu Ogólnemu.

6. W swojej uchwale 2/2 z listopada 2006 roku Rada Praw Człowieka wspomniała o projekcie Podkomisji oraz, w paragrafie 3 tej uchwały, poprosiła Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do Spraw Praw Człowieka (Wysoki Komisarz) o rozesłanie egzemplarzy projektu Wytycznych w celu uzyskania opinii Państw, odpowiednich agencji Narodów Zjednoczonych, organizacji rządowych, organów traktatowych i posiadaczy mandatów procedur specjalnych, krajowych instytucji praw człowieka, organizacji pozarządowych, szczególnie tych, w których ludzie znajdujący się w skrajnym ubóstwie mogą wyrazić swe poglądy, i innych właściwych stron, a także o przedstawienie Komisji Praw Człowieka swego sprawozdania na jej 7. sesji.

2007 rok: pierwsza runda konsultacji

7. Biuro Wysokiego Komisarza do Spraw Praw Człowieka (OHCHR) rozesłało projekt i otrzymało opinie od Państw Członkowskich, właściwych agencji ONZ i organizacji międzyrządowych, procedur specjalnych Narodów Zjednoczonych, krajowych instytucji praw człowieka oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

8. Opinie organizacji społeczeństwa obywatelskiego i innych stron zasięgnięto następnie podczas dwóch równoległych konsultacji. Konsultacje *on line*, przeprowadzone przez Pozarządową Służbę Łączności ONZ (UN-NGLS), trwały od 20 sierpnia do 20 września 2007 roku. W celu zasięgnięcia opinii osób żyjących w ubóstwie i skrajnym ubóstwie oraz pracujących z nimi organizacji pozarządowych, Międzynarodowy Ruch ATD Czwarty Świat przeprowadził konsultacje w 5 krajach (Tajlandii, Peru, Senegal, Polsce i Francji).

9. Wysoki Komisarz przedłożył raport (A/HRC/7/32) z wynikami konsultacji Radzie Praw Człowieka na jej siódmej sesji w marcu 2008 roku. Raport zawierał aneksy z dokładnymi rezultatami konsultacji.

Lata 2008-2009: druga runda konsultacji

10. W swej rezolucji 7/27 z marca 2008 roku Rada Praw Człowieka wspomniała z zadowoleniem o raporcie Wysokiego Komisarza, przyjęła z uznaniem informacje o ważnych osiągnięciach oraz zachęciła OHCHR do prowadzenia dalszych konsultacji ze stronami i do umożliwienia im przedstawienia swych komentarzy na temat raportu Wysokiego Komisarza, między innymi podczas seminarium poświęconego projektowi Wytycznych, zorganizowanego w dniach 27-28 stycznia 2009 roku, oraz do przedłożenia w tej sprawie raportu Radzie Praw Człowieka na jej 12. sesji w październiku 2009 roku.

11. Pomiędzy rokiem 2007 a 2008 OHCHR prowadził dalsze konsultacje z Państwami Członkowskimi, innymi agencjami ONZ, krajowymi instytucjami praw człowieka, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, międzynarodowymi ekspertami oraz z innymi właściwymi stronami. Dodatkowe konsultacje zostały przeprowadzone z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego oraz z osobami żyjącymi w skrajnym ubóstwie, zebranych przez ATD Czwarty Świat i Baha'i International.

12. Dwudniowe seminarium zorganizowane przez OHCHR w styczniu 2009 roku (27-28 stycznia) miało na celu przedyskutowanie: (a) kwestii wartości dodanej oraz praktycznej użyteczności projektu Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka, mających pomóc w funkcjonowaniu istniejących już norm i standardów praw człowieka w kontekście walki ze skrajnym ubóstwem; (b) techniczno-prawnej wartości projektu Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka; i (c) możliwości dalszej pracy nad projektem Wytycznych. Dodatkowo OHCHR zatwierdził opracowanie^a podsumowujące opinie i komentarze uzyskane podczas konsultacji, mające na celu poinformowanie o nich uczestników seminarium, oraz przygotował przegląd techniczny^b projektu Wytycznych.

13. Kilka państw oraz innych stron wzięło udział w seminarium przesyłając pisemne propozycje oraz angażując się bezpośrednio w prace seminarium. Główne cele konsultacji i seminarium zostały wyszczególnione w raporcie przedłożonym przez OHCHR Radzie Praw Człowieka na jej 11. sesji (A/HRC/11/32).

^a Dostępne na stronie: www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/20090127backgroundpaperonDGPs.pdf.

^b Dostępny na stronie: www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/DGP-Tech-review.pdf.

14. W sumie w procesie drugiej rundy konsultacji przeprowadzonych w latach 2008-2009 osiągnięto jednomyślność respondentów w kwestii ważności przygotowywanych Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka. Wśród szerokiego rzesz respondentów dominował pogląd, że Wytyczne mogą potencjalnie wzmocnić funkcjonowanie istniejącego międzynarodowego prawa praw człowieka, dostosowując to prawo i politykę praw człowieka bezpośrednio do potrzeb ludzi żyjących w skrajnym ubóstwie. Zgodzono się co do tego, że wytyczne, o których mowa, mogą dostarczyć działaczom międzynarodowym i krajowym użytecznego narzędzia, kierującego ich poczynaniami w walce z ubóstwem, a także przyczynić się do wzrostu świadomości osób żyjących w skrajnym ubóstwie i świadomości wszystkich członków społeczeństwa, dotyczącej ich praw oraz uprawnień.

Lata 2009-2010: prace początkowe ówczesnego Eksperta Międzynarodowego w kwestii praw człowieka i skrajnego ubóstwa

15. W swej rezolucji 12/19 z października 2009 roku Rada Praw Człowieka poprosiła Niezależnego Eksperta do Spraw Praw Człowieka i Skrajnego Ubóstwa (Niezależny Ekspert) o kontynuowanie pracy nad projektem Wytycznych, tak aby zintegrować w niej udział Państw Członkowskich i innych stron oraz przedłożyć Radzie Praw Człowieka, nie później niż podczas jej 15. sesji, raport na temat postępu prac, zawierający rekomendacje dotyczące poprawienia projektu Wytycznych, i tym samym dać Radzie Praw Człowieka możliwość podjęcia decyzji, w związku z którą Wytyczne mogłyby zostać przyjęte do roku 2012.

16. Przygotowując swój raport, ówczesny Niezależny Ekspert dokonała przeglądu wszystkich dotychczasowych działań w procesie przygotowywania Wytycznych oraz przeprowadziła dodatkowe konsultacje z wieloma stronami. Niezależny Ekspert zwołała także 20-21 maja w Genewie spotkanie ekspertów, zaproszonych z różnych części świata w celu przedyskutowania możliwości poprawienia projektu Wytycznych.

17. Niezależny Ekspert przedstawiła swój raport Radzie Praw Człowieka na jej 15. sesji we wrześniu 2010 roku. Raport ten (A/HRC/15/41) zawierał szczegółowe rekomendacje dotyczące możliwości poprawienia projektu Wytycznych oraz załączony szkic na temat uniwersalnych zasad praw człowieka, głównych założeń polityki w tej dziedzinie i konkretnych zobowiązań prawnych. W raporcie była też mowa o przesłankach zawartych w nim propozycji oraz o tym, które z głównych wyzwań, przed jakimi stoją osoby żyjące w skrajnym ubóstwie, muszą zostać wzięte pod uwagę przy opracowywaniu Wytycznych.

18. W swej uchwale 15/19 z września 2010 roku (A/HRC/15/19) Rada Praw Człowieka z zadowoleniem przyjęła raport Niezależnego Eksperta na temat postępu w pracach nad projektem Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka i ponownie potwierdziła, że walka ze skrajnym ubóstwem musi pozostać najwyższym priorytetem dla społeczności międzynarodowej.

19. Rada Praw Człowieka poprosiła OHCHR o podjęcie działań w celu uzyskania opinii, komentarzy i sugestii w sprawie raportu Niezależnego Eksperta na temat postępu prac nad projektem Wytycznych – od Państw, właściwych agencji Narodów Zjednoczonych, organizacji międzyrządowych, organów traktatowych Narodów Zjednoczonych, właściwych procedur specjalnych, krajowych instytucji praw człowieka i organizacji pozarządowych, zwłaszcza tych pracujących z ludźmi żyjącymi w skrajnym ubóstwie, oraz od innych właściwych stron. Poprosiła także OHCHR o zorganizowanie dwudniowych konsultacji z Państwami i innymi właściwymi stronami na temat raportu Niezależnego Eksperta i o przedłożenie Radzie Praw Człowieka, na jej 19. sesji, analitycznego opracowania dotyczącego tych konsultacji.

**Lata 2011-2012: dalsze prace nad raportem Niezależnego Eksperta
Oraz przedłożenie raportu Radzie Praw Człowieka**

20. W 2011 roku OHCHR odbył konsultacje w sprawie projektu Wytycznych na podstawie ww. załączonego szkicu Niezależnego Eksperta (w międzyczasie desygnowanego na stanowisko Specjalnego Sprawozdawcy ds. Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka). Swój wkład w konsultacje i czynny udział wniosły Państwa, organizacje międzynarodowe, krajowe instytucje praw człowieka, organizacje pozarządowe i eksperci; osobnym wkładem w konsultacje były ustne oświadczenia złożone podczas dwudniowego spotkania w Genewie.

21. W czasie konsultacji silnie dało o sobie znać porozumienie co do potrzeby i ważności przyjęcia Wytycznych jako narzędzia polityki zmierzającej do wykorzenia ubóstwa oraz promocji i ochrony wszystkich praw człowieka ludzi żyjących w ubóstwie. Państwa i strony poparły również zdecydowanie zarys projektu Wytycznych opracowany przez Specjalnego Sprawozdawcę oraz uznały istniejące standardy praw człowieka i związane z nimi zobowiązania za odpowiednie do walki z ubóstwem. OHCHR przedłożył swoje opracowanie analityczne tych konsultacji (A/HRC/19/32) Radzie Praw Człowieka na jej 19. sesji w marcu 2012 roku.

22. Zgodnie z uchwałą 15/19 Specjalny Sprawozdawca kontynuował swe prace nad projektem Wytycznych na podstawie raportu z konsultacji przygotowanego przez OHCHR, tak aby „przedłożyć końcowy projekt zweryfikowanych Wytycznych Radzie Praw Człowieka na jej 21. sesji (wrzesień 2012) w celu umożliwienia Radzie Praw Człowieka podjęcia decyzji, w związku z którą wytyczne w sprawie praw osób żyjących w skrajnym ubóstwie miałyby zostać przyjęte do roku 2012”. (A/HRC/15/19).

23. W czerwcu 2012 roku Specjalny Sprawozdawca zakończył cykl spotkań informacyjnych z regionalnymi grupami Państw Członkowskich (WEOG, Asia-Pacific, Eastern Europe, GRULAC i African group) w sprawie ostatecznego projektu Wytycznych. Te dodatkowe spotkania były jeszcze jednym wysiłkiem mającym ułatwić osiągnięcie porozumienia w sprawie projektu tekstu, tak aby mógł on zostać jednomyślnie przyjęty podczas 23. sesji Rady Praw Człowieka we wrześniu 2012 roku.

Aneks II

[English only]

Lista odpowiednich rezolucji i dokumentów

I. Lista rezolucji

2001 rok

- Komisja Praw Człowieka, rez. 2001/31, przyjęta 23 kwietnia 2001 roku.
- Podkomisja do Spraw Promocji i Ochrony Praw Człowieka, rez. 2001/8, przyjęta 15 sierpnia 2001 roku.

2006 rok

- Podkomisja do Spraw Promocji i Ochrony Praw Człowieka, rez. 2006/9, przyjęta 24 sierpnia 2006 roku.
- Rada Praw Człowieka, rez. 2/2, przyjęta 27 listopada 2006 roku.

2008 rok

- Rada Praw Człowieka, rez. 7/27, przyjęta 28 marca 2008 roku.

2009 rok

- Rada Praw Człowieka, rez. 12/19, przyjęta 2 października 2009 roku.

2010 rok

- Rada Praw Człowieka, rez. 15/19, przyjęta 30 września 2010 roku.

II. Lista dokumentów

2006 rok

- Aneks A/HRC/Sub. 1/58/36: Projekt wytycznych „Skrajne Ubóstwo i Prawa Człowieka: Prawa Biednych”. Tekst przygotowany przez Podkomisję do Spraw Promocji i Ochrony Praw Człowieka.

2008 rok

- A/HRC/7/32: Raport Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do Spraw Praw Człowieka na temat projektu Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka: Prawa Biednych.

2009 rok

- A/HRC/11/32: Raport Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do Spraw Praw Człowieka na temat projektu Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka: Prawa Biednych.

2010 rok

- A/HRC/15/41: Raport Niezależnego Eksperta na temat praw człowieka i skrajnego ubóstwa. Magdalena Sepúlveda Carmona na temat projektu Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka (raport nt. postępu w pracach).

2011 rok

- A/HRC/19/32: Przedłożenie przez Podkomisję pisemnego opracowania analitycznego i poddanie go konsultacjom na temat postępu w pracach nad projektem Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka. Raport Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do Spraw Praw Człowieka.

III. Inne odpowiednie dokumenty

- Opracowanie dotyczące opinii i komentarzy Państw oraz innych właściwych stron: styczeń 2009 roku.^c
 - Projekt Wytycznych w Sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka: Prawa Biednych: przegląd techniczny: 2009.^d
-

^cDostępne na stronie: www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/20090127backgroundpaperonDGPs.pdf.

^dDostępny na stronie: www.ohchr.org/Documents/Issues/Poverty/DGP-Tech-review.pdf.